

Центральноукраїнський національний технічний університет
(повне найменування закладу вищої освіти)

Економічний факультет
(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

Кафедра «Економіка, менеджмент та комерційна діяльність»
(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«Допущена до захисту»
Зав. кафедри ЕМКД
канд. екон. наук., доцент

_____ Тетяна РЯБОВОЛИК

«20» грудня _____ 2024 р.
(протокол засідання кафедри ЕМ та КД
№7 від «20» грудня 2024 р.)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на другому (магістерському) рівні вищої освіти
на тему:
«Удосконалення управління дохідністю та ліквідністю»

Виконав: здобувач вищої освіти
на другому (магістерському) рівні
ОПП «Організація комерційної діяльності у
сфері послуг та торгівлі» спеціальності 076
«Підприємництво, торгівля та біржова
діяльність»
група ОКД-23М

_____ Шевченко Антон Олександрович

«20» грудня _____ 2024 р.

Керівник докт. екон. наук, професор
_____ Анатолій Степанович Музиченко

«20» грудня _____ 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ УПРАВЛІННЯ ДОХІДНІСТЮ ТА ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ	7
1.1. Сучасні підходи до вивчення економічної сутності поняття «дохідність банку»	7
1.2. Сучасні підходи до вивчення економічної сутності поняття «ліквідність банку» та методів її забезпечення	13
1.3. Методичні засади забезпечення фінансової стійкості в контексті управління дохідністю та ліквідністю банківських установ	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ДОХІДНОСТІ ТА ЛІКВІДНОСТІ ДОСЛІДЖУВАНОЇ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ	31
2.1. Організаційно-економічна характеристика діяльності АТ КБ «Приватбанк»	31
2.2. Техніко-економічний аналіз ключових показників діяльності АТ КБ «Приватбанк»	38
2.3. Аналіз ключових показників результативності діяльності АТ КБ «Приватбанк»	46
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДОХІДНІСТЮ ТА ЛІКВІДНІСТЮ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	51
3.1. Застосування стратегії управління дохідністю та ліквідністю АТ КБ «Приватбанк» в контексті забезпечення його фінансової стійкості	51
3.2. Розробка методики оцінювання ліквідності банківської установи	58
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	74

ВСТУП

На даному етапі одним із пріоритетних завдань, які стоять перед вітчизняними банками в умовах сучасної конкурентної боротьби в Україні, є забезпечення їх розвитку та стабільного функціонування. І дуже важливий напрямок, де це завдання буде реалізовуватися є фінансовий розвиток банківської установи. Неодмінною умовою забезпечення розвитку банку у фінансовому аспекті є його фінансова стійкість. Зокрема, як фінансова стабільність, так і стабільний розвиток мають бути не лише короткостроковими досягненнями банків, а їхніми стратегічними завданнями, які, у свою чергу, залежатимуть від динамізму економічних процесів у країні та підвищення соціальних стандартів. Серед іншого цей фактор називається ліквідністю.

Таким чином, ліквідність має важливе значення та є фактором діяльності загалом, що стосується необхідного рівня фінансової стабільності. Передбачається, що банки повинні підтримувати ліквідність на щоденній основі та ефективно керувати нею, оскільки це важливо для їхнього самозбереження та виживання. Крім того, рівень прибутковості та рентабельності є одними з показників фінансової стійкості банківських установ. Це означає, що збільшення прибутку сприяє поновленню резервних фондів для покриття збитків від кредитних операцій і благотворно впливає на здатність підвищувати рівень виплати дивідендів акціонерам.

Отримані прибутки являють собою додаткові канали внутрішнього фінансування, а також капіталізацію банків. Проте високий рівень доходів і прибутковості свідчить про багато ризикових операцій, які знижують ліквідність банку. Таким чином, політика банку повинна полягати в досягненні оптимального співвідношення або балансу між ризиком і прибутком.

Підвищення рентабельності банківських операцій, яке можна досягти без порушення вимог щодо ліквідності, залежить від справедливого

співвідношення граничних витрат на залучення коштів і доходів від кредитно-інвестиційних операцій.

Багато праць вітчизняних науковців таких як: О. Вовчак, Ж. Довгань, О. Заруба, А. Мороз, М. Савлук приділили увагу розгляду загальних питань фінансового аналізу банків та менеджменту; В. Вітлінський, В. Пантелеєв, С. Халява, Н. Шелудько зосередились на дослідженні теоретичних аспектів і проблем регулювання фінансової стійкості банків; Л. Ключко, С. Святко, Є. Склеповий, Л. Петриченко, Р. Шіллер охарактеризували визначенні складові стійкості, розглядаючи питання аналізу та оцінки фінансової стійкості банку; В. Кочетков працював на обґрунтуванням методологічних та організаційних засад управління фінансовою стійкістю банків. Деякі питання, однак, були поза увагою авторів. Зокрема, відсутні методи розробки стратегій управління ліквідністю та прибутковістю банківських установ у напрямку збереження стабільності фінансового забезпечення в нестабільних умовах діяльності.

Метою написання кваліфікаційної роботи виступає дослідження теоретико-методологічних засад управління прибутковістю та ліквідністю банківської установи з метою забезпечення її фінансової стійкості.

В межах визначеної мети було визначено необхідність вирішення наступних завдань:

- розкрити теоретичні засади вивчення особливостей управління дохідністю та ліквідністю банківських установ;
- здійснити аналіз стану дохідності та ліквідності досліджуваної банківської установи;
- здійснити пошук ефективних шляхів удосконалення управління дохідністю та ліквідністю досліджуваної банківської установи.

Об'єктом дослідження є АТ КБ «Приватбанк». Предметом кваліфікаційної роботи виступає сукупність організаційно-методичних елементів управління фінансово-господарською діяльністю банківської установи та науково-методичні підходи до забезпечення оптимальних

значень прибутковості та ліквідності банку як запоруки його фінансової стійкості.

Методи та прийоми кваліфікаційної роботи є загалом науковими методами, наприклад, порівняння зіставлення фактичних даних звітності минулих років при аналізі фінансової звітності банку; графічно-описовий метод у створенні зображених графіків та діаграм; методи економіко-статистичного аналізу; прийоми логічного узагальнення для теоретичних узагальнень та формулювання висновків; аналіз часових рядів, статистичний та кореляційний аналізи.

Наукова оригінальність роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних та практичних основ удосконалення методів управління прибутковістю та ліквідністю банку для забезпечення фінансової стійкості банку. Новизна передбачає суттєве вдосконалення стратегії управління ліквідністю та прибутковістю АТ КБ «Приватбанк» для забезпечення його фінансової стійкості, що означає мінімізацію ризику, який зараз пов'язаний із незбалансованою ліквідністю та ризиком процентної ставки шляхом забезпечення оптимального балансу між рівнями ліквідності та рівнями прибутковості, надаючи перевагу підтримці високих рівнів ліквідності.

Крім того, в межах работ представлено розробку методики розрахунку основних фінансових показників АТ КБ банк «Приватбанк», застосування якої в практичній діяльності може суттєво підвищити ефективність управління банківською установою та відповідно підвищити рівень обґрунтованості управлінських рішень та прогнозування фінансових показників банку.

Практичне значення результатів полягає в розробці практичних рекомендацій та відповідних методів удосконалення управління ліквідністю банку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ УПРАВЛІННЯ ДОХІДНІСТЮ ТА ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

1.1. Сучасні підходи до вивчення економічної сутності поняття «дохідність банку»

Найважливішою структурою ринкової економіки вважається банківська система. З функціонуванням банківської системи держави комерційним банкам відводиться досить значна частка. Комерційні банки є найстарішим і найбільшим видом кредитних установ, які здійснюють більшість із зазначених раніше фінансових операцій і послуг наявних у практиці товарно-грошових відносин у ринковій економіці. Комерційні банки являють собою особливу категорію установ, які акумулюють капітал, заощадження населення та інші вільні кошти, що вивільняються в процесі діяльності в економічній системі, потім розподіляють їх частку для тимчасового користування іншими суб'єктами господарювання, які потребують такий капітал. Банк залучає клієнтів, розширює сферу продажу послуг, домінує на обраному ринку і в підсумку отримує прибуток. Прибуток це кінцевий фінансовий результат від усієї діяльності банку. До найбільш актуальних проблемних завдань, які власники банків висувають як критерій оцінки ефективності інвестування коштів у створення установи, належать, насамперед, раціоналізація банківських доходів та ефективне управління ними. Серед науковців, які зосередили свої дослідження на питаннях удосконалення методів управління прибутковістю банків в умовах ринкової економіки, є закордонні та вітчизняні науковці М. Алексеєнко, О. Біла, І. Бланк, Я.К. Ван Хорн, В. Вітлінський, О. Вовчак, А. Герасимович, П. Гринь, В. Кочетков, О. Лаврушин, Ю. В. Масленченко, А. Мороз, А. Неділько, Г. Панова, П. Роуз, М. Савлук, Т. Смовженко, Г. Табачук, Р. Тиркало, О. Ширинська, Р. Шиллер та ін.

Прибуток - це сукупний позитивний результат усієї господарської, фінансової та комерційної діяльності комерційного банку. Це означає, що з прибутку, отриманого банком, він відшкодовує всі свої операційні витрати, які утворюють прибуток, розмір якого визначає рівень дивіденду, зростання капіталу та розвиток активних і пасивних операцій. Кожне міркування прибутковості банку встановлює дохід і витрати як основні фактори, які слід враховувати при оцінці її рівня.

Дохід як надходження активів або зменшення зобов'язань протягом звітного періоду є результатом як від основної, так і від іншої діяльності суб'єкта господарювання, його ще називають загальним доходом [23].

Дохід означає загальну суму коштів, отриманих від операцій, які надає банк разом з іншими послугами. Дохід банку має бути достатнім для того, щоб спочатку були покриті операційні витрати, а потім збільшено власний капітал і дохід акціонерам для посилення авторитету та покращення позиції по відношенню до конкурентів на ринку [14] (рис. 1.1).

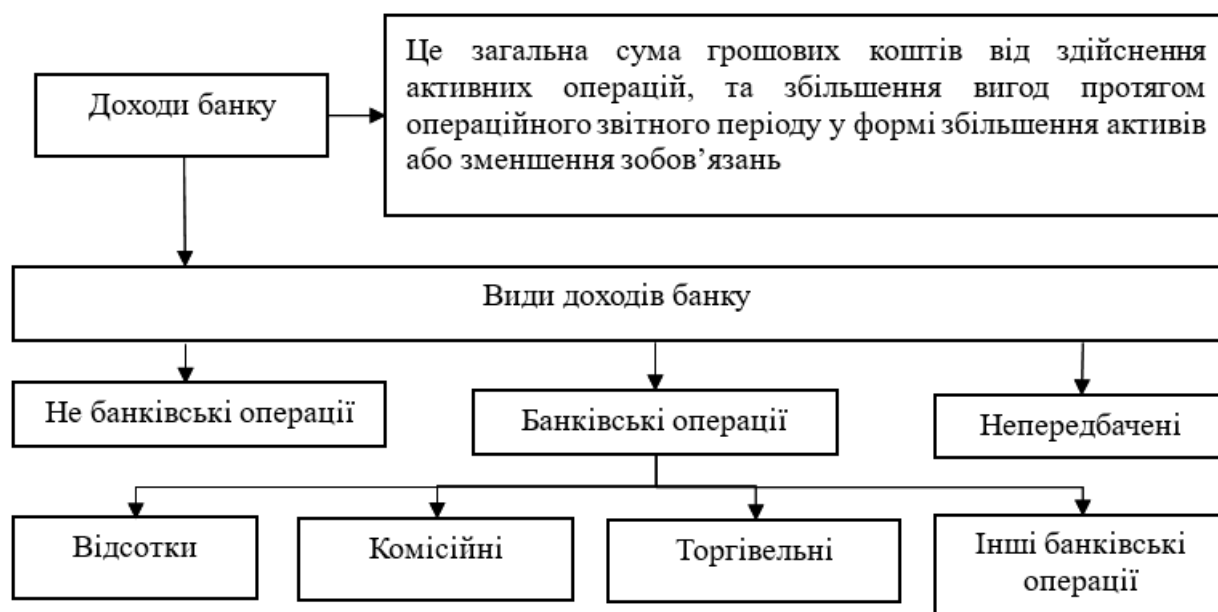

Рисунок 1.1 – Класифікація банківських доходів

Джерело: складено автором на основі [14]

Дохід - це загальна сума коштів банку, отриманих за операціями. Зазвичай вони складаються з отриманих відсотків, доходів і комісій від

послуг, доходів від операцій з цінними паперами, валютою, золотом та ін. Дохід більшою мірою залежить від обсягу кредитних вкладень і інвестицій банку, процентної ставки, за якою нараховуються надані кредити, розміру і структури активів.

Розглянемо основні джерела доходів комерційного банку (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Основні джерела доходів комерційного банку

Джерело: складено автором

Основними джерелами доходу більшості комерційних банків є:

1. Відсотки, що нараховуються позичальнику за користування кредитами. Ставка відсотка визначається угодою між банком і позичальником на період дії кредитного договору.

2. Надходження від операцій з іноземною валютою як у вигляді комісій за здійснення цих операцій, так і у вигляді курсової різниці. Такі доходи зазвичай значні.

3. Доходи від операцій з цінними паперами. Оскільки український фондовий ринок тільки зароджується, ці очікування банку поки що мінімальні.

4. Дохід від надання різноманітних послуг своїм клієнтам, включаючи: гарантії, розрахунково-касове обслуговування, траст, консультування, інспектування, лізинг, факторинг тощо та інше

Якість банківського доходу прямо пропорційна регулярності отриманого доходу в сукупності всіх доходів. Якщо значну частину доходу

називають випадковою, це означає, що він має низьку якість, і мається на увазі нестабільність роботи банку.

Банківський дохід поділяється на дві основні категорії: процентний і непроцентний дохід. Процентний дохід накопичує близько 70% доходу банку та включає нарахований процентний дохід від кредитних ліній, дохід від інвестицій у цінні папери та інші подібні процентні доходи які, як правило, мають визнаватися на дату очікуваного отримання, а не як і коли вони надходять у касу банку. Витрати на відсотки також обліковуються в момент їх сплати, а не в момент їх фактичної виплати. Надання кредитних продуктів і послуг становить переважання процентних доходів банку. Процентний дохід включає кредити суб'єктів господарювання та фізичних осіб, інвестиції, розміщені в інших банках та центральних банківських установах, процентний дохід за депозитами в інших банках і кредити іншим банківським установам, цінні папери передбачають відсотки, отримані за інвестиційними цінними паперами та цінними паперами на продаж, тоді як інші процентні доходи передбачають відсотки, отримані від куплених і проданих цінних паперів. Інші процентні доходи складаються з операцій з філіями та іншими підрозділами банку разом з процентними доходами від позабалансової діяльності.

Кредитні операції в більшості банків незрівнянно більші і прибутковіші, ніж операції з цінними паперами. Водночас велика частка банківських ризиків - кредитних, процентних, валютних стримується саме ними. Більшість банкрутств банків відбувається через неприйнятне управління кредитним ризиком та низьку якість кредитного портфеля.

Процентний дохід чутливий до обсягу позик та інвестицій у цінні папери, до ринкових процентних ставок, до потреб економіки в позичковому капіталі та до наявності вільних грошових ресурсів на кредитному ринку. Збільшення можливостей потенційних позичальників залучати кошти з інших джерел послаблює кредитні можливості банків, посилює конкуренцію

на ринку кредитних послуг, спонукає до створення нових досить хороших і прийнятних за ціною для клієнтів кредитних інструментів.

Непроцентний дохід банку залежить від того, які послуги пропонує комерційний банк. Основою непроцентних доходів для будь-якого банку є комісійні доходи, які отримують від кредитно-розрахунково-касового обслуговування клієнтів, операцій з цінними паперами, валютою, комісійні, отримані від надання банком трастових, факторингових, лізингових послуг, гарантій, інші зобов'язання, а також інша банківська та небанківська діяльність.

Інші банківські операційні доходи включають дивіденди, доходи від оперативного лізингу та від інших установ і відділень банку та штрафи та відсотки, отримані від банківських операцій. Небанківські операційні доходи включають продаж основних засобів, інших матеріальних і нематеріальних активів, штрафи та пені, отримані від господарських операцій, інші небанківські операційні доходи.

Збільшення доходів банку може відбутися у разі стягнення списаної безнадійної заборгованості, зменшення резерву сумнівних боргів, стягнення зайво нарахованих відсотків і комісійних за минулий рік, стягнення вже списаної заборгованості як безнадійну.

До непроцентних доходів банку належать доходи від консультаційних, аудиторських, інформаційних послуг, винагороди за управління андеррайтингом активів інших суб'єктів ринку, винагороди за гарантії та поручительства тощо.

Витрати банку - загальна сума витрат на залучення коштів клієнтів, оплату послуг, відрахування на амортизацію основних засобів, витрати на утримання апарату управління банку та інші витрати.

Банківські витрати комерційного банку розрізняють на відносно постійні та змінні. До відносно постійних витрат комерційного банку можна віднести, наприклад, заробітну плату, придбання або виготовлення бланків та

канцелярського приладдя, утримання приміщень, охоронна та пожежна сигналізація. амортизаційні відрахування та інші.

Змінними витратами банку є: відсотки сплачені за депозитами та іншим банкам, міжбанківська активність, реклама, поштово-комунікаційні витрати. Структуру доходів та витрат банку, згідно банківської фінансової звітності, наведено у таблиці 1.1 та таблиці 1.2.

Таблиця 1.1 – Структура операційних доходів банківської установи за фінансовою звітністю

Класифікація	Найменування статті
Процентні доходи за:	Кредитами та заборгованістю клієнтів; Борговими цінними паперами банку на продаж; Цінними паперами в портфелі банку до погашення; Коштами в інших банках; Торговими борговими цінними паперами; Іншими борговими цінними паперами; Дебіторською заборгованістю за угодами; Кореспондентськими рахунками в інших банках; Депозитами овернайт в інших банках; Грошовими коштами та їх еквівалентами; Заборгованістю з фінансового лізингу (оренди)
Комісійні доходи:	Комісійні доходи за фінансовими інструментами, які не обліковуються за справедливою вартістю; Розрахункові операції; Касове обслуговування; Інкасація; Операції з цінними паперами; Операції довірчого управління; Комісійні доходи за фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю
Інші операційні доходи:	Дивіденди; Дохід від вибуття основних засобів та нематеріальних активів; Інші види доходів

Джерело: складено автором

Таким чином, умовами забезпечення прибутковості є оптимізація структури доходів і витрат, визначення мінімально допустимої маржі, аналіз тенденцій прибутковості кредитних операцій, планування оптимальної маржі для прогнозування цільових процентних ставок як за активними, так і за пасивними операціями банку. Окрім цього, прибутковість банківської

діяльності також залежатиме від підтримки ліквідності і контролю та мінімізації банківського ризику.

Таблиця 1.2 – Структура операційних витрат банківської установи за фінансовою звітністю

Класифікація	Найменування статті
Комісійні витрати	Комісійні витрати за фінансовими інструментами, які не обліковуються за справедливою вартістю; Розрахункові операції; Касове обслуговування; Інкасація; Операції з цінними паперами
Інші операційні витрати:	Амортизація основних засобів; Витрати на утримання основних засобів та нематеріальних активів; Витрати на оперативний лізинг (оренду) ; Професійні послуги; Заробітна плата; Витрати на маркетинг та рекламу; Витрати на охорону; Сплата інших податків, окрім податку на прибуток

Джерело: складено автором

Підвищити рівень прибутковості банк може шляхом оптимізації структури активних операцій і співвідношення між кредитними та інвестиційними операціями в бік більш прибуткових, а також контролюючи короткострокову заборгованість і депозити [5].

Передумовою усунення протиріч між ліквідністю, надійністю та прибутковістю комерційного банку може бути раціональне та ефективне розміщення коштів банку.

1.2. Сучасні підходи до вивчення економічної сутності поняття «ліквідність банку» та методів її забезпечення

Однією з умов успішної діяльності банку є забезпечення високого рівня довіри та безпеки з мінімальним ризиком у проведених операціях, що зумовлено ліквідністю банківської установи у постійному виконанні своїх зобов'язань перед клієнтами. Відмінністю від інших типів банків є те, що

комерційні банки використовують позикові кошти, що належать іншим учасникам ринку. Коли виникають проблеми з ліквідністю в банківському секторі, НБУ вирішує це питання своїми методами. Зазвичай це працює, однак це вимагає від банку стратегічного планування та самостійної підготовки до ліквідності шляхом ретельного аналізу всіх факторів, які можуть впливати на здатність банку виконувати свої зобов'язання. Сучасні тенденції розвитку банків, що характеризуються умовами функціональної діяльності, змінами значної інтенсивності конкуренції, зниженням прибутковості традиційних операцій, збільшенням частки небанківських продуктів у структурі активів, погіршенням якості активів, зумовлюють необхідність переосмислення підходів до контролю ліквідності та управління банківських установ.

«Ліквідність комерційного банку» означає здатність банку в установлені терміни та повністю забезпечити виконання своїх боргових і фінансових зобов'язань перед усіма контрагентами, що визначає наявність достатнього капіталу банку, оптимальне розміщення та розмір коштів за пасивною стороною балансу в межах статей, прийнятих у розрахунок відповідних термінів.

Таким чином, ліквідність банку розглядається як здатність обслуговувати всіх своїх клієнтів як вкладників, так і кредиторів у належний час і коли виникає потреба, і строго на повну силу з внутрішніх або зовнішніх джерел, але з належним урахуванням витрат, а також бути здатним фінансувати розширення своєї бази активів.

Ліквідність банку є однією з провідних системних характеристик банківської діяльності, яка потребує вивчення, аналізу та ефективного управління. Від цієї характеристики безпосередньо залежить продуктивність і якість виконання функцій клієнтського сервісу при обслуговуванні клієнтів. По-перше, якщо банк має проблеми з ліквідністю, це знижує його рейтинг порівняно з іншими банками і, отже, ускладнює пошук коштів, тобто банк здає свою прибутковість.

Передбачити, щоб кожний комерційний банк самостійно тримав у своєму розпорядженні відповідний рівень ліквідності на основі як оцінки його стану за певні періоди, так і прогнозування результатів діяльності та подальшого проведення науково обґрунтованої економічної політики у сфері формування статутного капіталу, цільових фондів і резервів, залучення коштів шляхом надходження вкладів, фінансування кредитних операцій та їх агентування за рахунок коштів інших організацій [28].

У науковій літературі наводяться терміни «нестача активів банку», «нестача зобов'язань», «нестача на балансі». Однак такий поділ не дуже коректний, оскільки може скластися враження, що ці поняття існують окремо одне від одного і не мають відношення одне до одного. Це не відповідає дійсності, тому що ліквідність банку визначає ліквідність фінансової системи і опосередковано залежить від ліквідності її балансу, який утворюється ліквідністю активів і пасивів (рис. 1.3).

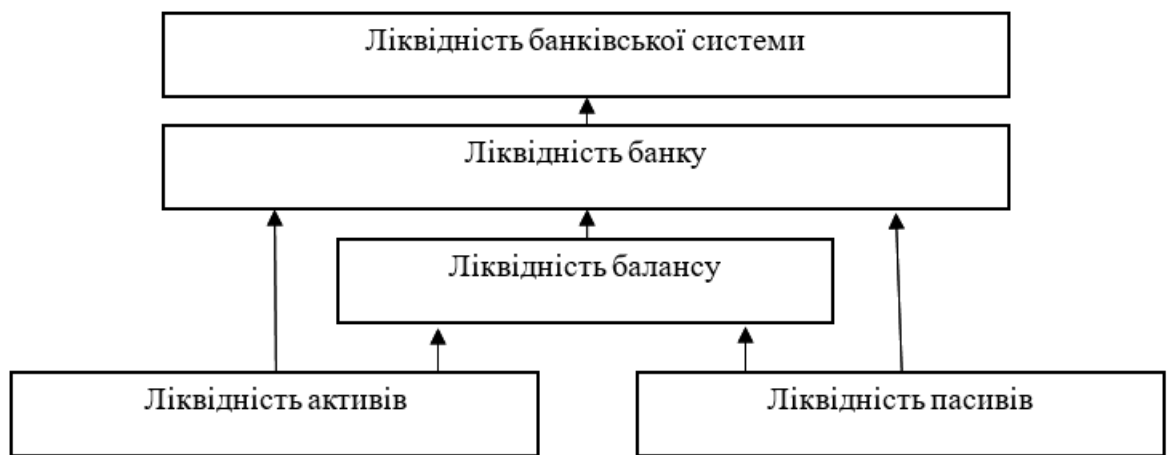

Рисунок 1.3 – Взаємозв'язок понять «ліквідність банківської системи», «ліквідність банку», «ліквідність балансу», «ліквідність активів і пасивів»

Джерело: складено автором на основі [14]

Таким чином, за сучасних економічних умов банківську ліквідність можна розглядати як багаторівневу систему категорій, що поєднує поняття ліквідності банківської системи, ліквідність банку та ліквідність балансу банку (тобто ліквідність активів та зобов'язань).

Ліквідність банківської системи повністю залежить від ліквідності, тобто комерційних банків, Національного банку України та уряду, а також функціонування міжбанківських систем і, таким чином, розглядається як загальна банківська система. На ліквідність банківської системи впливають зовнішні та внутрішні борги, обсяги інвестицій, динаміка кредиторської та дебіторської заборгованості, законодавчо-нормативний захист кредиторів [26].

Ліквідність є гарантією стабільності банку, оскільки за достатньої ліквідності банк може виконувати такі функції з найменшими можливими витратами для себе:

- своєчасно здійснювати платежі від імені клієнтів;
- повертати кошти кредиторам (вкладникам) у будь-який час на вимогу, достроково або після закінчення строку;
- оплатити випущені цінні папери;
- сплатити всі витрати за зобов'язаннями, які можуть виникнути в майбутньому, а також за умовними зобов'язаннями, тобто позабалансовими зобов'язаннями [23].

Ліквідність банку тісно пов'язана з поняттям ліквідності балансу. Це виражається як певний момент часу у співвідношенні активів до вимог і зобов'язань. Ліквідність балансу - це порівняння окремих часток активу і пасиву балансу з величиною встановлених нормативів. Рівень ліквідності балансу банку знаходиться в кореляції з ліквідною позицією самого банку, а отже, немає жодних підстав для протиставлення цих понять на підставі неузгодженості. У той час як деякі компоненти впливають на інші, зазвичай вважається, що ліквідність балансу банку залежить від співвідношення умов залучення ресурсів і умов використання грошей, структури активів, рівнів операційного ризику, пов'язаного з активами, структури пасивів і рівня якості, пов'язаного з управлінням ліквідністю.

Баланс банку є ліквідним, якщо в загальному сенсі стан установи дозволяє реалізувати активи у відносно швидкий період для задоволення

короткострокових зобов'язань. Визначення конвертованості активів банку в грошові кошти для виконання взятих на себе зобов'язань та здійснюється за допомогою різних факторів, основним з яких є співвідношення розмірів розміщених фінансових ресурсів, які відповідають термінам і обсягам їх вилучення [26].

Аналіз балансу банку дозволяє розрахувати показники ліквідності, деякі з яких встановлюються Національним банком України, а інші можуть бути визначені самостійно для його зручності при вивченні надійності банку. Ліквідність активів означає ступінь, до якого активи можуть бути спонтанно спрямовані на погашення боргу готівкою або будь-якою іншою формою грошей та іншими оборотними інструментами іншої форми грошей [10].

Ліквідність - це здатність перетворювати активи в готівку в результаті реалізації або погашення позичальником. Ступінь ліквідності кожного активу залежить від призначення активу. Ліквідність зобов'язань забезпечується їх стабільними джерелами, неволатильними щодо процентних ставок. Отже, ліквідні зобов'язання включають:

- звичайні залишки на банківських рахунках клієнтів;
- кредити міжнародних фінансових організацій;
- кошти від випуску довгострокових облігацій банків та подібні предмети тощо.

Ліквідність активів будь-якої організації визначається грошовими коштами, які вони мають у своєму розпорядженні. Це здебільшого читається в міжнародній банківській справі, де готівка є найліквіднішою формою активу не просто з точки зору переключених грошей у банку, а й деякої частини поточних грошей, які зберігаються на їхньому рахунку в Центральному банку.

Отже, науковий аналіз підходів до трактування поняття «банківська ліквідність» дозволяє говорити про це як про здатність банку своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед клієнтами,

позичальниками та кредиторами за мінімальних внутрішніх та зовнішніх витрат та надають можливості для фінансування зростання власних активів.

Управління ліквідністю банку є одним із ключових моментів управління банком. Це, у свою чергу, потребує розробки ефективних методів контролю, які б сприяли відстеженню та нейтралізації впливу як зовнішніх, так і внутрішніх негативних факторів на рівень ліквідності [6].

На основі аналізу та узагальнення наукових джерел складено загальний перелік факторів, що впливають на ліквідність банку (рис. 1.4).

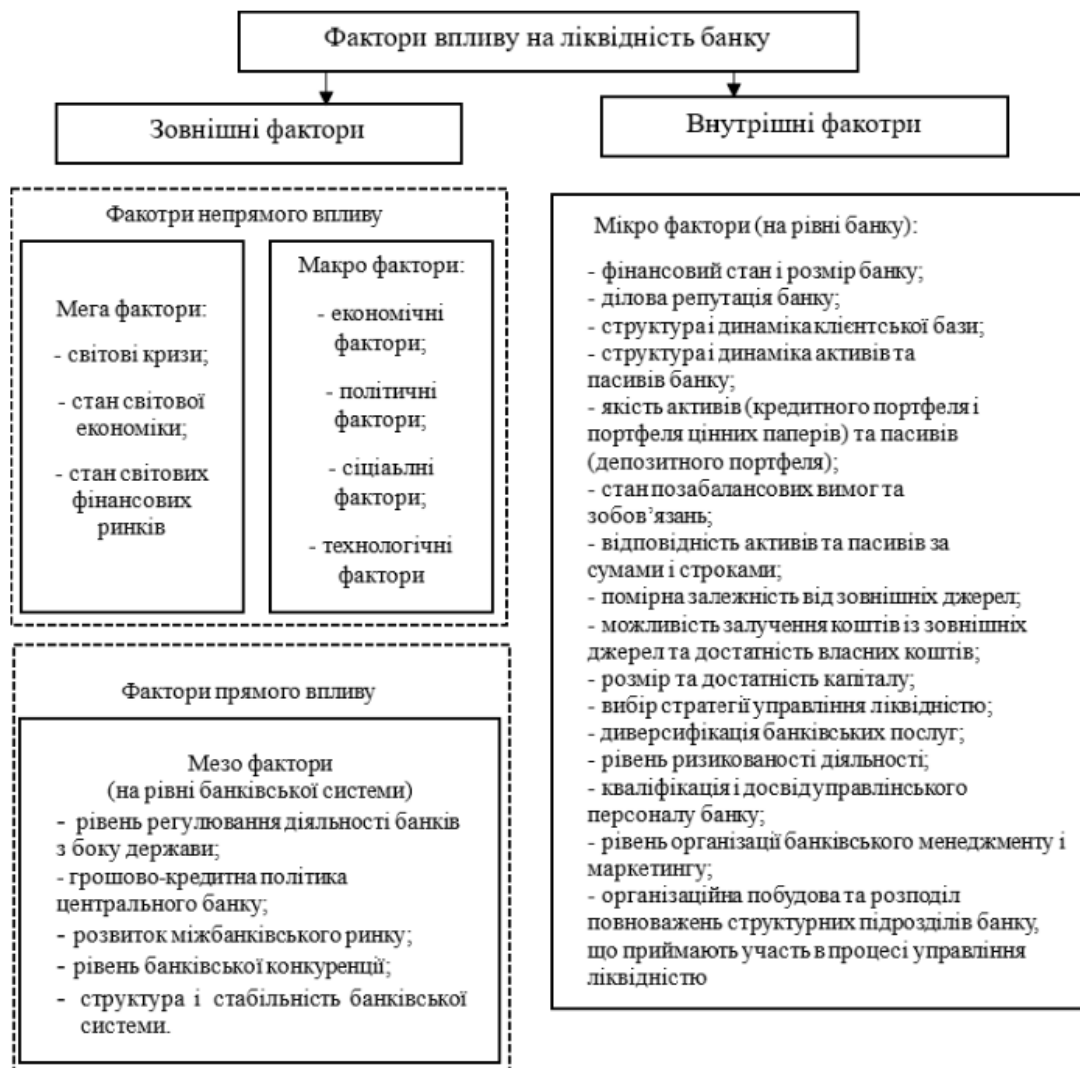

Рисунок 1.4 – Класифікація факторів впливу на ліквідність банку

Джерело: складено автором на основі [14]

Отже, рішення про процес управління ліквідністю має прийматися на основі результатів аналізу. Аналіз стану ліквідності банку передбачає

дослідження факторів, що формують стан ліквідності банку в динаміці, з метою виявлення відхилень від планових чи нормативних значень та визначення впливу цих виявлених відхилень на діяльність банку.

Тому дослідження банківської ліквідності виступає як невід'ємна частина механізму управління ліквідністю, ефективні та обґрунтовані результати якого створюють підґрунтя для прийняття керівництвом банку правильних управлінських рішень. Інша точка зору вважає, що він відіграє важливу роль в аналізі банку, який у поєднанні з іншими елементами аналізу слугує для висновків щодо сучасної та майбутньої фінансової надійності, ефективності і рівня ризику в діяльності, а також виступає основою для планування дій банку із залучення та розміщення ресурсів [13].

Внутрішні методи оцінки ліквідності включають: аналіз співвідношення ліквідності балансу та аналіз руху грошових коштів (альтернативно - оцінка суми чистого вибуття банком зобов'язань).

До методів зовнішньої оцінки ліквідності належать: оцінка зміни показників платоспроможності банку та оцінка суми чистого вибуття банком зобов'язань.

Оцінка ліквідності банку на основі коефіцієнтів є найпростішою і найпоширенішою. Суть цього методу полягає в розрахунку ряду коефіцієнтів, що характеризують ліквідність його балансу, стійкість своїх зобов'язань, а також потребу банку в додаткових ліквідних коштах.

Різні коефіцієнти в основному обчислюються як відношення суми активів до відповідних пасивів. Розрахунок коефіцієнтів платоспроможності як фінансовий коефіцієнт включено до вимог фінансової звітності банків і використовується регуляторами для контролю за рівнем платоспроможності кредитних установ [23].

Існує три основні групи коефіцієнтів:

1. Коефіцієнти обсягу та структури пасивів банку.
2. Коефіцієнти обсягу та структури ліквідних коштів, наявних у балансі банку.

3. Коефіцієнти, що дають можливість встановити здатність банку виконувати свої зобов'язання за рахунок ліквідних коштів.

Зазвичай для перевірки ліквідності визначають один (чи декілька) основних коефіцієнтів. Інші є другорядними (допоміжними) і створюють більш чітку картину шляхом більш детального вивчення того чи іншого фактора оцінки ліквідності.

Показники ліквідності балансу банку:

1. Коефіцієнт миттєвої ліквідності показує можливість банку погасити коштами з каси і коррахунків зобов'язань за депозитами (Д). Орієнтовне значення має бути не менше 20%. Розрахунок даного показника можна здійснити на наступною формулою:

$$K_{ML} = (K_k + K_{kr}) / D \quad (1.1)$$

2. Коефіцієнт загальної ліквідності характеризує максимальну можливість банку в погашенні зобов'язань. Орієнтовне значення має бути не менше 100%. Розрахунок даного показника можна здійснити на наступною формулою:

$$K_{zL} = A / Z \quad (1.2)$$

2. Коефіцієнт відношення високоліквідних активів до робочих характеризує частку високоліквідних активів ($A_{вл}$) у робочих активах (A_p). Орієнтовне значення має бути не менше 20%. Розрахунок даного показника можна здійснити на наступною формулою:

$$K_{вл} = A_{вл} / A_p \quad (1.3)$$

4. Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань характеризує забезпечення дохідними активами банку (A_d). Розрахунок даного показника можна здійснити на наступною формулою:

$$K_{рл} = A_d / Z \quad (1.4)$$

5. Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів (з метою визначення незбалансованої ліквідності) розкриває наскільки видані кредити (КР) забезпечені всіма залученими депозитами (Д), тобто показує чи є незбалансована ліквідність. Орієнтовне значення має бути

70-80%. Розрахунок даного показника можна здійснити на наступною формулою:

$$K_c = K_P / D \quad (1.5)$$

6. Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань розкриває здатність банку погасити зобов'язання (З) високоліквідними активами (Авл) і шляхом реалізації майна (Ам). Розрахунок даного показника можна здійснити на наступною формулою:

$$K_{ГЛЗ} = (A_{ВЛ} + A_{М}) / Z \quad (1.6)$$

Ефективне управління ліквідністю банківської установи має забезпечувати підвищення фінансової стійкості та надійності під час подолання несприятливих наслідків фінансово-економічної кризи при обґрунтованій оптимізації цільового коефіцієнта «ліквідність-окупність». Як уже зазначалося, необхідність цього зумовлена зворотною залежністю, яка існує між підтриманням високого рівня ліквідності та прибутковістю активів банку, оскільки підвищення рівня ліквідності призводить до зниження прибутковості активів [6].

1.3. Методичні засади забезпечення фінансової стійкості в контексті управління дохідністю та ліквідністю банківських установ

Порівняння методики існуючих підходів до оцінки фінансової стійкості банків, що застосовуються у вітчизняній та міжнародній практиці, виявляє значні розбіжності у складових фінансової стійкості та коефіцієнтах її оцінки. У сучасних умовах управлінські рішення щодо підтримки фінансової стійкості банків потребують наукового обґрунтування та вдосконалення механізму стабілізації діяльності комерційних банків у несприятливих умовах. Тому виникає необхідність пошуку методів, підходів і моделей, які б відповідали особливостям економіки України.

Дослідження проводили як іноземні, так і вітчизняні фахівці. Наприклад, такі іноземці: Е. Долан, Р. Кемпбелл, Дж. Ф. Сінкі, П. Роуз, Р. Міллер, Дж. С. Ван Хорн зробили свій внесок у це питання.

Обґрунтовано поняття фінансової стійкості в рамках фінансового менеджменту, а також її показники та критерії. Праці таких науковців як Довгань О., Мороз А., Савлук М., Заруба О., Вовчак О. також стосувалися таких загальних питань фінансового аналізу діяльності та управління банками.

Вітлінський В., Пантелєєв В., Халява С., Шелудько Н. досліджували теоретичні аспекти та проблеми регулювання фінансової стійкості банків.

Слід підкреслити, що досі немає одностайності щодо визначення «фінансової стійкості» банку та чіткого всеосяжного механізму його контролю.

Вважаємо, що фінансова стійкість комерційного банку є якісною ознакою його економічного стану, який за умов підтримки достатнього рівня ліквідності та платоспроможності, збільшення прибутку та зниження ризиків повинен бути здатним нести непередбачені збитки. Фінансова стабільність забезпечує можливість ефективної роботи, досягати визначених цілей, протидіяти будь-якому ризику, пов'язаному з обслуговуванням ринків і зберігати або відновлювати життєздатність після раптового порушення.

Фінансова стійкість комерційних банків передбачає точне визначення його поточного та бажаного станів, комплексне управління фінансовими ресурсами банківської установи та вибір управлінських рішень, які б сприяли підтриманню фінансової стійкості.

На сьогоднішній день методи, які широко застосовуються для оцінки фінансової стійкості банку, включають такі основні підходи: інтегральний, коефіцієнтний, рейтинговий та експертний. Вибір методу оцінки залежить головним чином від того, які суб'єкти проводять аналіз дослідження. Можна згрупувати, і на основі цього групування визначити, які техніки та критерії слід використовувати в конкретному випадку [14].

Аналізуючи методи оцінки фінансової стійкості вітчизняних комерційних банків, ми стикаємося з тим, що більшість внутрішніх банківських методів, які застосовуються в Україні, є аналізом на основі коефіцієнтів таких як:

- структурний аналіз, спрямований на розкриття та ідентифікацію ризиків спровоковані особливостями структури активів і пасивів банку, позабалансовою діяльністю банку;

- забезпечення прибутковості банку та окремих його операцій;

- адекватне використання власного капіталу;

- кредитний ризик, ринковий ризик, а також ризик ліквідності.

На нашу думку, об'єктивний аналіз фінансової стійкості банків у системі вітчизняної банківської діяльності має об'єднувати два напрями аналізу:

- 1) На макрорівні - оцінка НБУ фінансової стійкості банківського сектору ззовні на основі якої повинна бути розроблена комплексна система фінансових нормативів і контроль за дотриманням встановлених економічних нормативів;

- 2) На рівні окремого банку - самооцінка, яка розраховується шляхом застосування внутрішньої системи оцінки фінансової стійкості, що включає набір показників, здатних охопити всі сторони та особливості діяльності банку [23].

Виходячи з методики оцінки фінансової стійкості банку, можна стверджувати, що важливою вимогою фінансової збалансованості є ліквідність банку. Це приносить прибуток в рамках центральної позиції в діяльності банку. З цього приводу Макконнелл і Брю сказали, що: «Комерційний банкір має дві цілі. По-перше, це прибуток для комерційного банку, оскільки він, як і будь-який інший бізнес, прагне отримати прибуток, а по-друге, комерційний банк повинен прагнути до безпеки. Оскільки банки вважають безпеку, важливішою за все, це стосується ліквідності через ліквідні активи, такі як гроші та надлишкові резерви. Потім отриманий

компроміс фіксує пропорцію інвестицій, що приносять дохід, по відношенню до дуже ліквідних інвестицій» [6]. Отже, ми маємо ситуацію, типову для будь-якого суб'єкта господарювання, прагнення максимізувати прибуток і мінімізувати ризик. Водночас прибутковість будь-якого набору прямо пропорційна ризику, і завжди необхідно обирати оптимальну альтернативу з урахуванням цих двох аспектів.

Висока прибутковість пов'язана з операціями з високим ризиком, що впливає на зниження ліквідності банку. Політика банку повинна полягати в досягненні балансу (оптимального співвідношення) між ризиком і прибутком. Збільшення рентабельності банківських операцій, що не ґрунтується на порушенні вимог щодо ліквідності, залежить від розумного розподілу граничних витрат на виділені кошти порівняно з доходами від кредитних та інвестиційних операцій.

Сучасні умови ведення банківського бізнесу вимагають від банку розвитку нових, ефективних і перевірених часом підходів до управління ліквідністю та прибутковістю, а також відповідних захисних заходів для зменшення негативного впливу на рівень останньої, враховуючи зазначене, швидкі зміни в перебігу економічних процесів, а також постійна необхідність підтримувати належний рівень фінансової стійкості банку. Це потрібно робити системно із загальним контролем над ліквідністю та прибутковістю, пам'ятаючи, що між ними існує тісний зв'язок.

Однак системному аналізу, діагностиці та прогнозу діяльності банки все ще приділяють недостатню увагу з точки зору ефективного стратегічного планування. Вони все ще не приділяють належної уваги розробці ефективного управління, пов'язаного зі стратегією, як-от стратегії управління ліквідністю та прибутковістю.

Формулювання стратегії - це, по суті, спроба знайти правильну комбінацію між внутрішніми сильними сторонами банку та зовнішніми можливостями, які відкриваються перед ним. Чітко сформульована та правильно обрана стратегія є ключовим драйвером успіху банку.

Ми вважаємо, що стратегія управління ліквідністю та прибутковістю комерційного банку має бути оприлюднена як окремий документ, який викладає основи банківського менеджменту для отримання потрібного рівня ліквідності та прибутковості. Стратегію управління ліквідністю та прибутковістю рекомендується розглядати як процес здійснення певної послідовності заходів і готових варіантів рішень у разі різких зовнішніх або внутрішніх змін, що дозволяє в кінцевому підсумку досягти потрібних рівнів ліквідності та максимального прибутку.

Стратегія управління ліквідністю та прибутковістю, яка була обрана банком, відрізнялася б від одного банку до іншого. Серед іншого, залежно від розміру кожного окремого банку, обсягу діяльності, характеру операцій, діапазону клієнтури та гудвілу [26].

Визначимо загальні положення стратегії управління ліквідністю та прибутковістю комерційного банку.

Управління ліквідністю - це формування прийомів і методів, які сприяють створенню банком необхідної суми грошових коштів у певний період і за прийнятну плату.

Управління ліквідністю - це короткострокові та довгострокові визначення. Загалом у короткостроковому періоді управління грошовими потоками банку для виконання зобов'язань, а в довгостроковому - необхідність підтримувати оптимальний баланс з урахуванням ідеального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю. Таким чином, ми спостерігаємо, що короткострокове прогнозування має вирішальне значення для депозитів до запитання, оскільки вони є основним вхідним ресурсом, вони є найменш витратними в доларовому відношенні та все ж дуже непередбачуваними. У майбутньому потрібен акцент на створенні портфеля, який є дуже диверсифікованим і менш витратним.

Управління ліквідністю передбачає здійснення банком комплексу заходів, зокрема: визначення обсягу необхідних ліквідних активів, вибір

методик і джерел управління ліквідністю, оптимізацію обраних методик з позиції мінімуму витрат і максимуму доходів [23].

Стратегічною проблемою, яку мають вирішити банки в процесі управління ліквідністю, є необхідність уникати як нестачі, так і надлишку ліквідних коштів, оскільки нестача створює ризик втрати банківської ліквідності та всі супутні наслідки, що випливають з це (порушення нормативних вимог, штрафи, неплатоспроможність, порушення фінансового стану та навіть можливість банкрутства), тоді як надлишок ліквідних коштів є результатом нелогічного розподілу банківських коштів і є прямою причиною позбавлення його майбутнього доходу. Саме тому, щоб не допустити або принаймні мінімізувати ризик незбалансованого вмісту ліквідності, який випливає з вищевикладеного, кожен банк повинен зберігати оптимальний компроміс між ліквідністю та прибутковістю, способів і методів, а також проводити заходи, які мають бути чітко визначені в стратегії управління ліквідністю та прибутковістю [6].

Метою управління прибутковістю є досягнення максимально можливого прибутку, а отже, і ринкової вартості від банку при заданому рівні ліквідності. Для реалізації цієї встановленої мети банк повинен забезпечити суворий моніторинг вартості вхідних ресурсів, розподіл вхідних ресурсів за цінами, які покривають ці вхідні витрати, і достатню різницю відсотків для підтримки та розширення банку, а також належним чином застосовувати системи обмежень, які обмежують рівень ризику. Таким чином, ця група ефективних і практичних дій керівництва банку визначатиме ефективне управління ліквідністю та прибутковістю банку

Процес управління ліквідністю та прибутковістю повинен починатися з вивчення, вимірювання та пошуку способів підвищення прибутковості та підтримки оптимальних рівнів ліквідності. Процес планування починається після аналізу реальних даних і передбачення того, якою буде майбутня ситуація банку. Цільові показники ліквідності та прибутковості банку мають бути однозначно висловлені в плані. Плани стають стратегіями управління

ліквідністю та прибутковістю. Вони не плутають загальну стратегію, обрану для банківських операцій, але вони об'єктивні та реалістично оцінені.

Раціональне планування ліквідності базуватиметься на:

- 1) Розрахунку ліквідної позиції як за накопиченою, так і за придбаною ліквідністю;
- 2) Підготовці ліквідності проти непередбачених ситуацій на основі стрес-тестів;
- 3) Визначенні меж відхилення ризику ліквідності [7].
- 4) Вимірювання ліквідної позиції банку.

Таким чином, передбачається, що існує кілька методів, спрямованих на визначення відчутної потреби в ліквідних коштах, а саме:

- 1) Метод розподілу, щоб запровадити належне співвідношення між кількістю необхідних резервів ліквідності проти заявок на позику;
- 2) Метод коефіцієнтів передбачає обчислення співвідношення загального обсягу активів між різними категоріями та адекватно розподіленими управління пасивами;
- 3) Підхід джерел та застосування коштів передбачає розрахунок рівня ліквідних активів шляхом вивчення притоків та відтоків за всіма банківськими контрактами та угодами.

Сучасні фахівці найбільш оптимальною й ефективною стратегією щодо управління ліквідністю та прибутковістю визначили стратегію збалансованого управління активами і пасивами [6]. Основними перевагами даної стратегії є можливість максимізації прибутку за прийнятної рівня ризику, а також реалізація зваженого підходу до управління ліквідністю завдяки точнішому визначенню потреби у ліквідних коштах.

Відповідно до цієї стратегії, частину очікуваного попиту на ліквідність нагромаджують у формі швидкоореалізованих цінних паперів та депозитів у інших банках, а також завдяки попередньо укладеним угодам із іншими банками про відкриття кредитних ліній. Попит на ліквідні кошти задовольняють завдяки короткотерміновим позикам у партнерів. Коли ж

виникає потреба у довготермінових ліквідних коштах, то її реалізують завдяки поверненню короткотермінових чи середньотермінових позик.

Реалізація даної стратегії дає змогу нівелювати недоліки двох попередніх стратегій та водночас максимально використати їх переваги. А саме, мінімізувати втрати від створення надмірних резервів ліквідності та мінімізувати відсотковий ризик при залученні ліквідних активів у момент розриву ліквідності. Основною проблемою, на розв'язання якої спрямована стратегія збалансованого управління є це необхідність досягти оптимального співвідношення між нагромадженою ліквідністю і залученими ліквідними коштами.

Стратегію збалансованого управління активами і пасивами, спрямовують окрім виконання завдань щодо підтримки банківської ліквідності та мінімізації ризику незбалансованої ліквідності, на оптимізацію банківської прибутковості. На прибутковість банку значно впливають:

- 1) Співвідношення темпів зростання (зниження) доходів і витрат банку;
- 2) Середня дохідність окремих активних операцій;
- 3) Питома вага працюючих активів;
- 4) Рух відсоткових ставок за активними і пасивними операціями;
- 5) Структура кредитного портфеля.

Ефективне управління ліквідністю забезпечують можливість банківського менеджменту швидко реагувати на зміну зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на банківську ліквідність. Банк має визначити основні параметри управління ліквідністю у різних ситуаціях, зокрема:

- 1) В умовах звичайної ділової активності;
- 2) В умовах кризової ситуації в банку;
- 3) В умовах загальної фінансової кризи, з метою мінімізації ризику незбалансованої ліквідності[23].

Варто зауважити, що критичну ситуацію зі своєю ліквідністю банк може врегулювати швидким продажем активів центральному банку (у формі

державних цінних паперів) або реалізацією на вторинному ринку відповідних типів активів, залученням короткотермінових міжбанківських кредитів або відкриттям кредитних ліній. У даному випадку банк має чітко оцінити свою доступність до ринку, тобто яку суму фінансування він зможе отримати у відповідний момент (зокрема, й у несприятливій ситуації). Банк має налагодити відносини з ключовими постачальниками фінансування, забезпечивши “лінію захисту” у випадку виникнення проблем із ліквідністю [6].

Підтримку ж коштами центрального банку, у разі виникнення дисбалансу між залученими та розміщеними коштами через різні механізми рефінансування, варто використовувати лише за наявності об’єктивних причин. Для мінімізації ризику ліквідності банк має керуватися наступними принципами:

1) Пріоритетність ліквідності перед прибутковістю, під час вибору напрямку розміщення коштів;

2) Проведення на постійній основі аналізу потреб банку в ліквідних коштах, із метою уникнення надлишку чи дефіциту ліквідних коштів;

3) Ретельно підходити до визначення своєї ліквідної позиції зокрема розраховувати її на щоденній основі, а також на 1-3 місяці наперед, що сприятиме виявленню суттєвих розривів у фінансуванні на майбутній період і дасть змогу вплинути на терміни погашення за операціями, щоби компенсувати розрив;

4) Планування та прогнозування дій у випадку виникнення ризику незбалансованої ліквідності та кризової ситуації (наявність антикризового плану) [14].

При діагностуванні факту недостатньої ефективності операцій менеджери банку мають спробувати змінити структуру ресурсів у бік дешевших джерел, насамперед основних депозитів. Взаємозв’язок між активами і пасивами, в контексті визначення співвідношення між витратами на залучення коштів та доходами, які можна отримати від вкладення цих

коштів у кредити, цінні папери й інші активи, має вирішальне значення для прибутковості банку.

У даному випадку перед банком постане проблема обмеженості обсягів дешевих пасивів. Тому банк має вдаватися до нецінових методів, зокрема: забезпечення високої якості банківських послуг, додатковий сервіс. Проте даний підхід призведе до зростання витрат, оскільки збільшаться додаткові витрати банку на висококваліфікований персонал та інформаційно - консультаційні послуги [2].

Підвищувати відсоткові ставки за кредитами для забезпечення достатнього рівня відсоткової маржі банк може лише в тій ситуації, коли діючі відсоткові ставки значно нижчі від середніх. Окрім цього, даний підхід може призвести до того, що банк втратить надійних клієнтів та збільшиться частка високоризикових активів у кредитному портфелі. Саме тому найоптимальнішим підходом до підвищення рентабельності операцій є управління накладними витратами банку, спрямоване на зниження собівартості банківських операцій.

Дохідність комерційного банку - це сумарний позитивний результат його господарсько-фінансової та комерційної діяльності. Але всі дохідні операції пов'язані із ризиком та зменшенням ліквідності. Досягнення оптимального співвідношення між ліквідністю і дохідністю. одна з найважливіших умов надійності і фінансової стійкості комерційних банків. Суть проблеми в тому, що для ефективного функціонування банку в умовах невизначеності і неповноти інформації розміщення всіх можливих для інвестування коштів повинно здійснюватись таким чином, щоб забезпечити максимальну дохідність банку при його оптимальній ліквідності з урахуванням внутрішніх і зовнішніх обмежень.

Для вирішення цієї проблеми необхідно впроваджувати в практику банківської діяльності нові підходи і технології обробки інформації, які засновані на застосуванні сучасного економіко-математичного аналізу, теорії ймовірності і математичної статистики.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ДОХІДНОСТІ ТА ЛІКВІДНОСТІ ДОСЛІДЖУВАНОЇ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

2.1. Організаційно-економічна характеристика діяльності АТ КБ «Приватбанк»

АТ КБ «Приватбанк» є одним із найуспішніших універсальних банків України, який приділяє особливу увагу обслуговуванню роздрібно та, меншою мірою, корпоративного сектору. Банк, заснований у березні 1992 року, зараз повністю належить державі.

Кабінет Міністрів України є абсолютним власником пакету зі 100% акції АТ КБ «Приватбанк» (рис. 2.1).

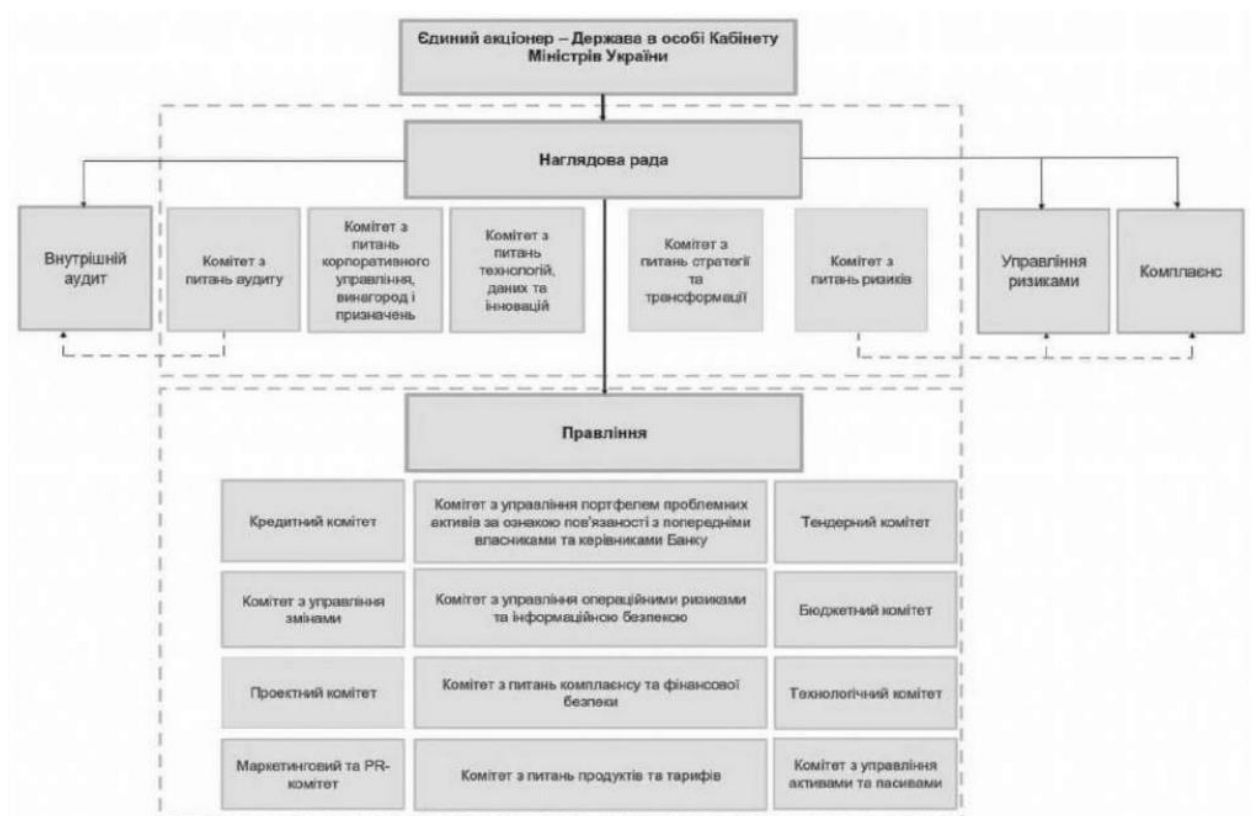

Рисунок 2.1 – Графічне відображення структури корпоративного управління АТ КБ «Приватбанк»

Джерело: складено автором на основі [13]

Правління є виконавчим органом, відповідальним за свою діяльність перед наглядовою радою та за захист інтересів вкладників, кредиторів та акціонерів. Він має комітет з аудиту, комітет з питань ризиків, комітет з корпоративного управління, технологій, даних та інновацій і комітет зі стратегії та трансформації. Водночас правління здійснює підготовку та ведення поточної діяльності банку.

НБУ надав АТ КБ «Приватбанк» ліцензію на здійснення банківських операцій та обслуговування фізичних та юридичних осіб.

Приват 24 - це система дистанційного банківського обслуговування клієнтів АТ КБ «Приватбанк», доступна як найкраща платформа для онлайн-банкінгу в Україні. За допомогою цієї системи можна здійснювати будь-які фінансові операції в режимі реального часу без обмежень у часі та просторі.

Приват 24 - це надання інформаційних послуг та проведення операцій за заявками клієнтів, отриманими дистанційно через Інтернет. Ряд досить очевидних плюсів, таких як широка популярність серед українських користувачів і цілодобова підтримка онлайн-чату, ставлять його в фаворити. Крім того, в Приват 24 можна подивитися як баланси, так і виписки по рахунках, поповнити рахунок мобільного телефону, переказати гроші, оплатити рахунки і навіть купити квитки на транспорт. Це фактично робить додаткову можливість для забезпечення таких платежів за допомогою QR-кодів. Для віддаленого обслуговування клієнтів можна здійснювати SMS-банкінг за допомогою текстових повідомлень не лише простим способом, але й за допомогою Viber, Telegram та Gmail. Додатковим способом роботи з цим програмним продуктом є те, що клієнт отримує інформацію про те, що відбувається з АТ КБ «Приватбанк» через свій чат-бот і бізнес-акаунт. Це гарантує та контролює безпечне спілкування. Кожен з каналів віддаленого обслуговування клієнтів забезпечений максимальними заходами безпеки, доступними на ринку, такими як багаторівнева система доступу, обмеження транзакцій і захист даних під час їх передачі за допомогою протоколу SSL.

Крім онлайн-сервісів, АТ КБ «Приватбанк» підтримує широку мережу відділень, банкоматів і терміналів самообслуговування, яка охоплює всю країну за винятком тимчасово окупованих територій. АТ КБ «Приватбанк» також активно розширює мережу банкоматів і терміналів, оновлює програмне забезпечення, впроваджує нові сервісні функції.

Станом на 01.01.2024 р. в АТ КБ «Приватбанк» було 1132 відділення [13]. За цим показником він посідає друге місце після Ощадбанку.

У 2023 році було втрачено 28 відділень, а за чотири роки загальна кількість відділень зменшилась на 929 (рис. 2.2).

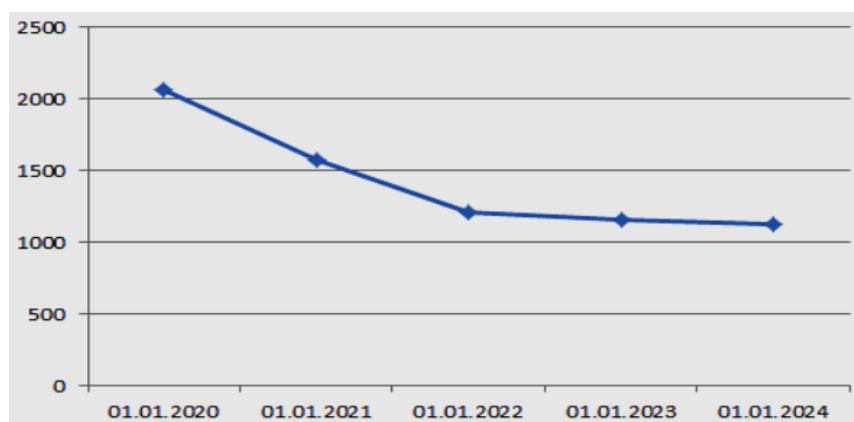

Рисунок 2.2 – Кількість відділень АТ КБ «Приватбанк» впродовж 2022-2024 років

Джерело: складено автором за матеріалами [13]

Регіональне відділення АТ КБ «Приватбанк» фактично знаходиться і працює в місті Кропивницький. Діє відповідно до законодавства Кіровоградської обласної державної адміністрації, чітко дотримуючись законів України «Про банки і банківську діяльність» та «Про господарські товариства».

АТ КБ «Приватбанк» несе відповідальність за діяльність відділень відповідно до вимог чинного законодавства. Критерієм оцінки при цьому є показник діяльності суб'єкта господарювання.

Регіональне відділення АТ КБ «Приватбанк» у м. Кропивницький надає послуги банківського та фінансового характеру та здійснює діяльність, визначену ліцензіями та положенням.

Враховуючи, що Кропивницьке регіональне управління АТ КБ «Приватбанк» не має статусу юридичної особи та виконує всі функції від імені банку, видається логічним розглянути питання про проведення оцінки банківської установи АТ КБ «Приватбанк» про його фінансовий стан в цілому.

Станом на 1 січня 2024 року на ринку банківських послуг АТ КБ «Приватбанк» позиціонується як лідер, дещо потіснивши за деякими показниками інші кредитні установи.

Серед них загальні активи склали 582,85 млрд. грн., а також великий обсяг кредитних коштів клієнтів у сумі 321,71 млрд. грн. Також банк характеризується показниками за окремими активами, зокрема: активи в гривнях на суму 192,58 млрд. грн. грн, а в іноземній валюті - 2,60 млрд. доларів .

АТ КБ "Приватбанк" успішніше відповідав на потреби юридичних осіб та залучили фінансових ресурсів на суму в 95,09 млрд. грн. За обсягами виданих позик банк взяв друге місце, здійснивши обсяги кредитних операцій на суму в 70,19 млрд. грн.

На наступному етапі вважаємо доцільним питання вивчення існуючого механізму підтримки фінансової стійкості АТ КБ «Приватбанк». Даний аналіз необхідно проводити з позицій специфіки управління ризиками в банківській установі, враховуючи її специфіку. Це було б виправдано, оскільки внутрішні фактори банківських ризиків найбільше впливають на формування перспективи розвитку банку.

Система управління ризиками в АТ КБ «Приватбанк» насамперед спрямована на зміцнення відмінностей між різними підрозділами та структурами управління в їх ролях, правах та обов'язках.

АТ КБ «Приватбанк» підтримує заходи зі змінення фінансової безпеки заохочуючи ефективну практику управління ризиками, відповідно до статуту (Додаток А). Данна структура також передбачає, що процес оцінки

ризиків повністю відокремлений від процесу прийняття рішень щодо зменшення ризику.

АТ КБ «Приватбанк» реалізує процес формування системи управління ризиками самостійно для наступних основних підрозділів: Наглядова рада, Комітет з аудиту та ризиків Наглядової ради, Правління та Кредитний комітет, Комітет з управління активами та пасивами, Внутрішній аудит, департамент управління, відділ комплаєнсу, казначейство, відділ, відповідальний за аналіз активів, зобов'язань та інвестицій, бек- та проміжний офіс і безпосередньо бізнес-підрозділи, також відповідають за прями ризики прийняття рішень.

Для розуміння повної картини управління фінансовими ризиками в АТ КБ «Приватбанк» слід розглянути методи управління окремими категоріями ризиків, а саме кредитний, валютний, процентний ризики, ризики ліквідності.

Для ефективного управління кредитним ризиком необхідно регулярно оцінювати компетентність позичальників щодо погашення кредиту та відсотків. Процедура передбачає постійний моніторинг якості кредитного портфеля, будь-яких змін кредитних лімітів та отримання забезпечення, яке також потребує перевірки та переоцінки. Ведеться вся необхідна звітність про стан кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк».

Крім того, з метою забезпечення постійного контролю за кредитними ризиками, АТ КБ «Приватбанк» бере активну участь в оцінці та управлінні проблемною заборгованістю на всіх етапах процесу її виникнення та вирішення. Ця оцінка включає аналіз загальної суми боргу, стану та наявності застави, ймовірності та готовності виконати зобов'язання за кредитом, а також нарахованих відсотків. Отже, для вирішення проблемної заборгованості проходять такі етапи:

- нагляд за графіком платежів і керування ним. Вчасно інформування клієнта про будь-які порушення або невідповідності;

- передача повідомлень клієнтам може відбуватися при прострочені оплати згідно зобов'язань від 1 до 90 днів та включати телефонні дзвінки, SMS та IVR-повідомлення, а також листи;

- вирішення боргової проблематики, шляхом добровільного погашення заборгованості. У наслідок подання претензії та ініціювання судового процесу про стягнення простроченої заборгованості.

Інструменти стратегії управління заборгованості АТ КБ «Приватбанк» включають. Вони варіюються від надмірного спаму та використання SkipTracing для збору додаткової інформації про клієнтів, до використання автоматизованої системи Debt Collect для списання боргів, та реалізації ініціатив щодо реструктуризації, позабалансової заборгованості, аутсорсингу операційних функцій, участі у факторингових та заставних операціях.

Основною валютою АТ КБ «Приватбанк» традиційно була українська гривня, поряд з доларами США та євро. Таким чином, це є основною метою, яка має бути досягнута в рамках стратегічної політики управління процентним ризиком. Це означає застосування методів захисту від ймовірних фінансових втрат через зміни процентних ставок.

Коливання процентних ставок негативно впливають як на активи, так і на зобов'язання банківської установи, що часто призводить до збитків. Це особливо стосується випадків, коли позики з фіксованою відсотковою ставкою надаються за ставками, відмінними від фіксованих, сум і умов відповідних зобов'язань, а також за фіксованою відсотковою ставкою.

Для забезпечення єдиного контролю за процентною політикою в АТ КБ «Приватбанк» слідкує Комітет з управління активами і пасивами. Раніше він зберігав спеціальний контроль та обов'язкове регулювання ризику процентної ставки за допомогою методології GAP. До данної методології методів належать постійний нагляд і контроль GAP.

Основним правилом, що лежить в основі GAP, є сегментація активів і пасивів. На сегментацію сильно впливають коливання процентних ставок на різних часових горизонтах.

Результатом GAP-аналізу буде оцінка впливу змін процентних ставок на чистий процентний дохід АТ КБ «Приватбанк». Одним із методів, які часто застосовуються для досягнення цієї мети, є стрес-тестування, точним видом якого є оцінка процентного ризику. Основною метою аналізу є визначення ступеня потенційних збитків за встановлених умов для банківської установи. Надзвичайно важливо визначити, якою буде вартість цих потенційних втрат.

У процесі стрес-тестування оцінка чистого відсоткового доходу перевіряється на чутливість до певної процентної зміни процентної ставки, тобто вгору чи вниз.

АТ КБ «Приватбанк» стикається з ризиком дострокового погашення кредитів з фіксованою та плаваючою ставкою. Основна частина позик надається за фіксованою ставкою та плаваючою ставкою відсотка з довгостроковими профілями погашення, наданими позичальниками. Таким чином, прибуток та капітал АТ КБ «Приватбанк» навряд чи зазнають істотного впливу, оскільки у фінансовій звітності такі кредити оцінюються за амортизованою вартістю.

За даними АТ КБ «Приватбанк», основними стратегічними завданнями у сфері управління ризиком ліквідності визначено:

- розвиток диверсифікації джерел на основі єдиної стратегії використання коштів та встановлення лімітів концентрації;
- робота над зниженням ризиків ліквідності, намагаючись підтримувати велику подушку легкодоступних ліквідних активів дуже високої якості;
- отримання показників ліквідності вище нормативів;

Внески як юридичних, так і фізичних осіб є постійним, надійним джерелом підтримки АТ КБ «Приватбанк». Це допомагає у формуванні міцної фінансової основи та покращує канал надходження ресурсів. Таким чином, виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що в АТ КБ «Приватбанк» закладено передумови для забезпечення ефективного управління фінансовою стабільністю в досліджуваній банківській установі.

2.2. Техніко-економічний аналіз ключових показників діяльності АТ КБ «Приватбанк»

Управління активами та пасивами є основою фінансової стабільності для будь-якої банківської установи, а отже, усі формують необхідне розуміння нерозривного зв'язку.

Найважливішою передумовою фінансової стабільності банку є, безумовно, гармонійне поєднання активних і пасивних ресурсів шляхом операцій організованої адаптації активів і пасивів банку.

Коли розглядається такий випадок, управління активами має дуже узгоджено слідувати прикладу портфельної стратегії. Ціль цієї стратегії полягала б у тому, щоб зарахувати максимальний дохід до мінімізації ризику. Підхід спрямований на підтримку фінансової стійкості банківської установи. Таким чином, необхідно підтвердити, що фінансова стабільність будь-якої банківської установи базується на володінні активами найвищої якості.

Аналіз структури активів слід починати з поглибленого аналізу кредитного портфеля, враховуючи, що він переважає серед активів банку, що розглядається. Цей аналіз має бути зосереджений насамперед на диверсифікації, якості та прибутковості кредитного портфеля. Якісні характеристики активів є досить суттєвими для оцінки фінансової стійкості банківських установ. Проте варто також зазначити, що зараз НБУ утримується від впровадження регуляторних заходів щодо якості активів. Як наслідок, за рівнем якості активів банки не можна класифікувати на активні та проблемні компанії.

Таким чином, можна зазначити, що характеристики визначених слабких фінансових установ такі, що якість їхніх активів є низькою та не мають сили для відновлення. Емпіричні дані вказують на той факт, що місцеві вітчизняні банки зазвичай потребують багато часу для фінансового відновлення та не дають жодних значущих результатів.

Дуже важливо регулярно контролювати якість активів. Дані, наведені в таблиці 2.1, значною мірою підтверджують відсутність у АТ «Приватбанк» дебіторської заборгованості, відстрочених податкових активів та інвестиційної нерухомості, що значною мірою свідчить про здатність банку управляти розподілом активів в умовах зростання ризику.

Таблиця 2.1 – Динаміка активів АТ КБ «Приватбанк» впродовж 2019-2023 років, млн. грн

Активи	Період, роки					Відносне відхилення (2023/2019), разів
	2019	2020	2021	2022	2023	
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	25296	27360	45894	49911	52835	108,9
Заборгованість банків	4516	-	27118	25059	26243	481,1
Кредити та аванси клієнтів	38335	50140	59544	55021	68218	78,0
Інвестиційні цінні папери:	161012	180081	152157	221661	222277	38,0
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	34336	86244	84680	100750	93096	171,1
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	90354	79299	66602	119196	129074	42,9.
- за амортизованою собівартістю	36322	14538	875	1715	107	-99,7
Поточні податкові активи	184	184	2257	6660	9978	5322,8
Інвестиції в дочірні та асоційовану компанію/інвестиції в дочірні компанії	30	30	155	30	30	-
Інвестиційна нерухомість	579	3340	3379	2933	1989	243,5
Активи з права користування	-	-	1716	1748	1288	збільшення в 1288 разів
Основні засоби та нематеріальні активи	3326	3793	4764	5894	6074	82,6
Інші фінансові активи	490	2743	2210	3448	2644	439,6
Інші активи	9652	8899	9285	8900	9713	0,6
Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя	11268	1361	1244	1228	-	зменшення в 11268 разів
Активи, утримувані для продажу	117	117	-	32	7	-94,0
Всього активів	254805	278048	309723	382525	401296	57,5

Джерело: складено автором на основі річних звітів АТ КБ «Приватбанк»

Більше того, досліджувана банківська установа відповідає визначеним стандартам фінансової стабільності в банківському секторі, що динамічно розвивається. Слід зазначити, що понад 50,0% кредитного портфеля АТ КБ

«Приватбанк» становлять інвестиційні цінні папери, віднесені до низькоризикових активів. Крім того, важливо підкреслити, що частка основних і нематеріальних активів залишилася відносно мінімальною, збільшившись з 1,31% у 2019 році до 1,51% у 2023 році.

Інформація, наведена в таблиці 2.1, показує, що активи АТ КБ «Приватбанк» у 2023 році досягли 401 296 млн. грн, що відображає значне зростання на 57,5% у порівнянні з 2019 роком. У цьому ж році заборгованість банківської установи зросла на 27 539 млн. грн, а поточні податкові активи зросли на 9794 млн. грн. І навпаки, відбулося зниження обсягу інвестиційних цінних паперів за амортизованою вартістю на 36 215 млн. грн, що свідчить про потенційне уповільнення інвестиційної активності відносно показників 2019 року.

Отже, підвищення рівня активів банківської установи відіграє сприятливу роль у покращенні фінансової стабільності, яку можна досягти за рахунок збільшення частки функціональних активів при одночасній мінімізації обсягу непрацюючих і проблемних активів.

Щоб запобігти виникненню кризи, пов'язаної з неякісними активами, банківським установам вкрай необхідно своєчасно створити резервний фонд, що гарантує можливість вести активну діяльність на рівні, що забезпечує нормальне функціонування. У зв'язку з цим величина резервного фонду виконує хеджуючу роль.

Для оцінки фінансової стійкості доцільно провести аналіз зобов'язань АТ КБ «Приватбанк». Ресурсну базу якого складають різноманітні джерела, включаючи кошти, що знаходяться на поточних та чекових рахунках, а також строкові депозити. Більше того, банк генерує ресурсну базу шляхом емісії депозитних сертифікатів та векселів, отримувачами яких виступають юридичні особи. Як видно, залишки коштів на депозитних та поточних рахунках фізичних осіб додатково збільшують ресурсну базу досліджуваної банківської установи.

Основою успішної діяльності банківської установи є її стабільна ресурсна база. Щоб досягти такої стабільності, необхідний рівень відповідної диверсифікації, що дозволяє досліджувани банківській установі залучати грошові ресурси з різних джерел, зберігаючи при цьому рівновагу своїх активів, яка повинна підтримуватися в межах встановлених термінів і відповідних відсоткових ставок.

Оцінюючи ступінь диверсифікації пасивів, важливо брати до уваги ряд факторів, пов'язаних із розподілом депозитів. Ці фактори охоплюють географічні та галузеві характеристики, а також розміри та категорії депозитів, а також тривалість участі та інші відповідні критерії. Ретельний аналіз зобов'язань вимагає зосередженого вивчення строкових депозитів, зроблених дрібними вкладниками або окремою групою значних клієнтів.

Незначний рівень ризику може виникнути лише у випадку раптового зняття коштів. Таким чином, це дає всі підстави, включити до договорів із вкладниками положення, які дозволяють змінювати процентні ставки за депозитами. Така думка пояснюється тим фактом, що ринкові процентні ставки постійно піддаються коливанням під впливом об'єктивних факторів.

Міжбанківські кредити, які характеризуються своїм епізодичним та короткостроковим характером, є важливими для фінансового середовища. Ринок міжбанківських кредитів відзначається значним рівнем ризику, що негативно впливає на прибутковість банківських установ.

При аналізі фінансової звітності банківської установи вкрай важливо оцінити зв'язок між непрацюючими джерелами кредитування, включаючи міжбанківські кредити. Саме тому, доречно звернути увагу на співвідношення боргу до власного капіталу, пов'язане з векселями, випущеними банком. Це твердження впливає з того факту, що під час фінансових труднощів власники облігацій прагнуть отримати швидке повернення власних інвестицій, що ускладнює придбання нових банкнот, що є аналогічною проблемою, з якою стикаються під час отримання міжбанківських позик.

Значним джерелом залишків виступають рахунки лоро, які відкриваються в банках-кореспондентах в національній або іноземній валютах. Залишки на рахунках лоро є унікальним активом, в першу чергу, у зв'язку з наявністю постійного ризику, який викликаний ймовірністю передчасного вилучення депозитів. Даний ризик виникає через постійну необхідність банківських установ дотримуватися обов'язкових резервних вимог.

В управлінні пасивною частиною банківської установи надання пріоритету контролю за індивідуальними рахунками є вкрай важливим, адже дана сфера є досить ресурсо- та часовитратною.

Емпіричні дані свідчать про те, що банківська установа може компенсувати свої витрати, лише якщо кошти, отримані від фізичних осіб, перевищують 10% її зобов'язань, залишаючись при цьому нижчими за загальний капітал банківської установи. Даний аспект має важливе значення для забезпечення інтересів фізичних осіб та збереження фінансового резерву для потенційних внесків до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Таким чином, частина коштів банківської установи вилучається з активного обігу.

З іншого боку, якщо фінансовий стан банківської установи значно погіршиться до такої міри, що вона не зможе виконати свої зобов'язання щодо виплати вкладникам, Фонд має право втрутитися та використати свої ресурси.

У підсумку, така система відіграє значну роль у зміцненні впевненості та довіри до банківських установ. Тому вбачається за доцільне перейти безпосередньо до аналізу змін у витратній частині балансу досліджуваної банківської установи (табл. 2.2).

Як видно з таблиці 2.2, впродовж досліджуваного періоду спостерігається зростання зобов'язань та капіталу досліджуваної банківської установи АТ КБ «Приватбанк» з 2019 по 2023 роки у розмірі 146491 млн.

грн. Таке зростання можна пояснити різними факторами та показниками, які зазнали значних змін.

Таблиця 2.2 – Аналіз зміни пасивів АТ КБ «Приватбанк» у 2019-2023 роках, млн. грн

Пасиви	Період, роки					Відносне відхилення (2023/2019), разів
	2019	2020	2021	2022	2023	
Заборгованість перед НБУ	12394	9817	7721	-	-	зменшення в 12394 разів
Заборгованість перед банками та іншими організаціями	234	195	201	2	3	-98,7
Кошти клієнтів	212750	231055	240621	312708	325303	52,9
Зобов'язання орендаря з лізингу	-	-	1748	1855	-	-
Відстрочене зобов'язання з податку на прибуток	106	136	121	146	159	50,0
Інші фінансові зобов'язання	1759	2249	1522	2907	3770	114,3
Резерви та нефінансові зобов'язання	2638	3132	3260	12082	5446	106,4
Всього зобов'язань	230012	246584	255194	329700	334681	45,5
Акціонерний капітал	206060	206060	206060	206060	206060	0,0
Емісійний дохід	23	23	23	23	23	0,0
Резерв переоцінки будівель	747	687	614	689	4091	447,7
Нереалізований збиток від інвестиційних цінних паперів	(479)	(3303)	(1274)	(2937)	-	зменшення в 479 разів
Результат від операцій з акціонером	12174	12174	12174	12174	12174	0,0
Загальні резерви та інші фонди	6211	6211	6850	8481	9696	56,1
Накопичений дефіцит	(199943)	(190388)	(169918)	(171665)	(157247)	-21,4
Всього капіталу	24793	31464	54529	52825	66615	168,7
Всього зобов'язань та капіталу	254805	278048	309723	382525	401296	57,5

Джерело: складено автором на основі річних звітів АТ КБ «Приватбанк»

Зокрема, показник клієнтської заборгованості зріс на 112553 млн. грн, тоді як фінансові зобов'язання на 2011 млн. грн. Більше того, має місце зростання обсягу нефінансових зобов'язань на 2808 млн. грн, а також резервів від переоцінки будівель в обсязі на 3 344 млн. грн.

Доречно звернути увагу на наведені вище дані, які вказують на те, що АТ КБ «Приватбанк» прагне залучити клієнтів шляхом упорядкування процесу зарахування коштів на рахунки та безпосередньо інвестиції. Такий підхід, як показують дані, є досить ефективним та результативним.

Зростання резервів та інших активів досліджуваного АТ КБ «Приватбанк» демонструє розширення його діяльності, що дає змогу констатувати про зростання обсягу кредитного портфеля АТ КБ «Агрохім».

Як підтверджують розрахункові дані, наведені вище, для досліджуваного АТ КБ «Приватбанк» характерним є успішна реалізація управлінської політики АТ КБ «Приватбанк», яка має на меті сприяти подальшому зростанню та стабільності банківської установи

Доречно відзначити, що головною метою будь-якої банківської установи є не лише досягнення суспільних інтересів населення, а й пошук фінансової вигоди. Забезпечення стабільного фінансового стану є надзвичайно важливим для банківської установи, оскільки фінансова стабільність впливає не лише безпосередньо на банківську установу, а й має значні наслідки для економіки в цілому. Більше того, у випадку банкрутства однієї банківської установи може виникнути банкрутство інших через ланцюгову реакцію, яка може спричинити неплатоспроможність інших підприємств і підризу всієї грошової системи країни в цілому.

З огляду на вищесказано, варто відзначити, що банківським установам досить важливо запроваджувати ефективні стратегії управління фінансовими потоками та окреслювати ринкові підходи. Центральним у цих стратегіях є вміле управління капіталом, яке відіграє життєво важливу роль у забезпеченні прибутковості банківської установи. Саме тому, вважаємо, що дослідження динаміки показників, які описують фінансові результати є вкрай важливим (табл. 2.3).

Вивчивши таблицю 2.3, видно, що у 2023 році відбулося значне зростання процентних доходів, що відображає збільшення у розмірі 12430 млн. грн у порівнянні з 2019 роком. Крім того, процентні витрати значно

скоротилися, а саме: на -6 755 млн. грн. Таким чином, доречно підсумувати, що чистий процентний дохід впродовж аналізованого періоду зріс у 4,8 рази, отримавши на кінець 2023 року значення у 29 317 млн. грн.

Таблиця 2.3 – Аналіз зміни показників звіту про фінансові результати АТ КБ «Приватбанк» у 2019-2023 роках, млн. грн

№	Стаття звіту	Період, роки					Абсолютне відхилення (2023/2019), млн. грн.
		2019	2020	2021	2022	2023	
1	Процентні доходи	24485	30754	33841	33563	36915	+12430
2	Процентні витрати	(-18374)	(-14002)	(-14174)	(-11961)	(-6755)	-11619
3	Доходи за виплатами та комісійними	6111	19590	24575	27649	35057	+28946
4	Витрати за виплатами та комісійними	(-3017)	(-4402)	(-6386)	(-8888)	(-11840)	+8823
5	Чистий процентний дохід	6111	16752	19667	21602	29317	+23206
6	Чисті процентні доходи після вирахування резерву на зменшення корисності	(-12235)	10663	19663	19831	28461	+40696
7	Прибуток до оподаткування	(-23895)	12789	32609	24296	35067	+58962
8	Чистий прибуток за рік	(-23914)	12798	32609	22302	35050	+58964
9	Інші сукупні доходи (витрати)	(1016)	(1874)	1974	(1549)	(1818)	-802
10	Всього сукупних доходів за рік	(-24930)	10924	34583	22753	33232	+58162

Джерело: складено автором на основі річних звітів АТ КБ «Приватбанк»

Як бачимо з даних, поданих вище, дохід від платежів та комісій досліджуваного АТ КБ «ПриватБанк» суттєво зріс та склав 28946 млн. грн, що відображає відносне зростання в 5,8 рази. Аналогічно, показник витрат за платежами та комісійними також помітно зріс, а точніше в 3,9 рази у порівнянні з показником 2019 року.

Безперечно, ключовим показником, який визначає ступінь ефективності діяльності банківської установи виступає показник сукупного доходу, який впродовж аналізованого значно зріс, точніше з -24930 млн. грн

у 2019 році до 33232 млн. грн у 2023 році, що відповідає зростанню на 58162 млн. грн.

Загалом, аналізуючи обсяг сукупного доходу впродовж 2019-2023 років, варто відмітити, що найбільш ефективним та продуктивним із точки зору показника прибутковості, слід вважати 2021 рік, наприкінці якого показник сукупного доходу досягнув 34583 млн. грн.

Загалом, як показав аналіз показників діяльності досліджуваного АТ КБ «Приватбанк», впродовж усього періоду, що розглядається, банк демонстрував зростання сукупного доходу, в першу чергу за рахунок зростання чистого процентного та комісійного доходів та не дивлячись на помірне зростання процентних витрат, а також витрат, пов'язаних з платежами та комісійними. Важливо підкреслити, що впродовж 2019-2023 років досліджуваний нами АТ КБ «ПриватБанк» має зростаючий показник чистого прибутку, суму збільшення якого склала 58964 млн. грн, що, у підсумку, дає змогу зайняти банківській установі найкращу позицію серед усіх банківських установ України.

2.3. Аналіз ключових показників результативності діяльності АТ КБ «Приватбанк»

Оцінка ефективності управління економічною безпекою АТ КБ «ПриватБанк» базується на аналізі ключових фінансових показників, що відображають стійкість та надійність банку.

Згідно з фінансовими показниками на 1 жовтня 2024 року, АТ КБ «Приватбанк» займає перше місце за розміром активів серед українських банків, що свідчить про його провідну роль у банківському секторі України.

Крім того, у 2023 році банк продемонстрував значне зростання прибутку до оподаткування, що стало можливим завдяки ефективному управлінню та адаптації до ринкових умов.

Для проведення оцінювання показників фінансової стійкості АТ КБ «Приватбанк» доцільним є використання методу коефіцієнтного аналізу, який передбачає розрахунок кількох основних коефіцієнтів: співвідношення власного капіталу та активів, співвідношення статутного капіталу до балансового, мультиплікатор капіталу, а також коефіцієнти надійності та фінансового левериджу. Зведення розрахунків наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Розрахунок окремих коефіцієнтів фінансової стійкості АТ КБ «Приватбанк» за 2019-2023 роки

№ з/п	Показник	Од. виміру	Нормативне значення	Роки				
				2019	2020	2021	2022	2023
Вхідні дані до розрахунку								
1.	Активи	млн. грн	-	253675	278048	309723	382525	401296
2.	Власний капітал	млн. грн	-	23619	31464	54529	52825	66615
3.	Статутний капітал	млн. грн	-	206060	206060	206060	206060	206060
4.	Залучені кошти	млн. грн	-	230056	246584	255194	329700	334681
Розрахункові результати								
1.	Коефіцієнт співвідношення власного капіталу та активів	%	≤4	9,310732	11,31603	17,60573	13,80955	16,59997
2.	Відношення статутного капіталу до власного капіталу	%	15-50	872,4332	654,9072	377,8907	390,0805	309,3297
3.	Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	-	8-25	1,231073	1,349355	1,503072	1,856377	1,947472
4.	Коефіцієнт надійності	%	≥5	10,26663	12,75995	21,36767	16,02214	19,90403
5.	Коефіцієнт фінансового важеля	-	1-20	9,740294	7,83702	4,679968	6,241363	5,024109

Джерело: складено автором на основі річних звітів АТ КБ «Приватбанк»

Впродовж усього досліджуваного періоду співвідношення власного капіталу та активів у АТ КБ «Приватбанк» залишається в допустимих межах, стабільно перевищуючи норму 4%.

Важливо відзначити, що даний коефіцієнт збільшився до 17,61 у 2021 році, що відображає покращення на 8,29% порівняно з його значенням у 2019 році. Згодом, наприкінці 2022 року, було зафіксовано зниження до 13,81%, далі – зростання наприкінці 2023 року, що еквівалентно значенню в 16,60%.

Така тенденція може свідчити про позитивну динаміку, яка свідчить про високий рівень фінансової незалежності досліджуваного банку

Коефіцієнт відношення статутного капіталу до власного капіталу показує частку статутного капіталу в загальному обсязі власного капіталу підприємства, відображаючи структуру власного капіталу та важливість статутного капіталу у фінансуванні діяльності.

Як видно з розрахункових даних, які подано у таблиці 2.4, зниження показника вказує на зростання обсягу складових власного капіталу. Загалом, коефіцієнт у 2019 році становив 872,43, тоді як у 2020 році коефіцієнт відношення статутного капіталу до власного капіталу - 654,91, у 2021 році - 377,89, тоді як наприкінці 2022 року коефіцієнт становив 390,08, а у 2023 році показник знизився до 309,33.

Значення коефіцієнта мультиплікатора капіталу демонструє, скільки разів загальні активи перевищують власний капітал, тобто який обсяг активів припадає на одну одиницю власного капіталу, відображаючи рівень використання позикових коштів.

Як видно з таблиці 2.4, коефіцієнт мультиплікатора капіталу наприкінці 2023 року зріс до 1,95, що у порівнянні з 2019 роком, коли коефіцієнт становив 1,23, вказує на підвищення залежності досліджуваної банківської установи від позикових коштів.

Коефіцієнт надійності відображає здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання. З розрахунку бачимо, що для досліджуваної установи характерними є наступні розрахункові дані, а саме: 10,27 у 2019 році, 12,76 у 2020 році, 21,37 у 2021 році, 16,02 у 2022 році та 19,90 наприкінці 2023 року.

Коефіцієнт фінансового важеля характеризує залежність підприємства від позикових коштів і показує, як залучений капітал впливає на рентабельність власного капіталу. Як видно з розрахунків, показник наприкінці 2023 року знизився до 5,02, що вказує на зниження залежності від позикових ресурсів.

Для оцінки впливу різноманітних факторів на динаміку як коефіцієнта надійності, так і коефіцієнта фінансового важеля доцільним вважається використання методу факторного аналізу.

Такий підхід має на меті визначити, якою мірою зміни в сумах власного капіталу та зобов'язань впливають на вищезазначені коефіцієнти (табл. 2.5 та табл. 2.6).

Таблиця 2.5 – Вихідні дані та результати факторного аналізу коефіцієнта надійності згідно методу ланцюгових підстановок

Роки	Коефіцієнт надійності	Власний капітал	Залучені кошти	Всього	Приріст коефіцієнту надійності за рахунок:	
2019	0,10	23619	230056	-	-	-
2020	0,13	31464	246584	0,025	-0,007	0,034
2021	0,21	54529	255194	0,086	-0,003	0,100
2022	0,16	52825	329700	-0,053	-0,021	-0,007
2023	0,20	66615	334681	0,039	-0,001	0,060

Джерело: складено автором на основі річних звітів АТ КБ «Приватбанк»

Коефіцієнт надійності є важливим індикатором фінансової стійкості банківської установи, що характеризує залежність банку від обсягу залучених коштів. Він широко використовується при оцінці рівня стабільності фінансового стану.

За результатами проведеного факторного аналізу було встановлено, що у 2022 році коефіцієнт надійності АТ КБ «ПриватБанк» зменшився на 0,053 пункти. Це зниження зумовлене зменшенням власного капіталу на 1 704 млн грн у поєднанні з суттєвим зростанням залучених коштів на 74 506 млн грн, що негативно вплинуло на значення коефіцієнта.

У 2023 році ситуація покращилася, і коефіцієнт надійності зріс на 0,039 пункти. Цьому сприяло збільшення власного капіталу на 13 790 млн грн у порівнянні з 2022 роком. Однак динаміка зобов'язань мала негативний вплив, що частково стримало зростання коефіцієнта.

З огляду на отримані результати, доцільно провести подальший аналіз показника фінансової стійкості банку. Цей показник відображає комплексну

оцінку стану АТ КБ «ПриватБанк», розраховану за методом Кромонава із використанням зважених значень окремих коефіцієнтів:

$$N = 45 k_1 + 20 k_2 + 10 k_3 / 3 + 15 k_4 + 5 k_5 + 5 k_6 / 3 \quad (2.1)$$

Виходячи з наведеної вище формули, доцільно перейти до розрахунку поточного показника надійності, результати розрахунку якого представлено у таблиці 2.6.

Згідно з даними таблиці 2.6, інтегральне значення показника знизилося з 48,5 у 2019 році до 36,6 у 2023 році. Однак, відповідно до методології Кромонава, ці значення свідчать про те, що АТ КБ «Приватбанк» залишається достатньо надійною банківською установою, адже показник перевищує критичний поріг у 25–30 балів.

$$N_{2019} = 45 * 0,81 + 20 * 0,32 + 10 * 0,90 / 3 + 15 * 0,12 + 5 * 0,13 + 5 * 0,12 / 3 = 48,50$$

$$N_{2020} = 45 * 0,74 + 20 * 0,43 + 10 * 0,89 / 3 + 15 * 0,13 + 5 * 0,12 + 5 * 0,15 / 3 = 46$$

$$N_{2021} = 45 * 0,67 + 20 * 0,42 + 10 * 0,82 / 3 + 15 * 0,20 + 5 * 0,09 + 5 * 0,26 / 3 = 46$$

$$N_{2022} = 45 * 0,54 + 20 * 0,32 + 10 * 0,86 / 3 + 15 * 0,17 + 5 * 0,11 + 5 * 0,26 / 3 = 46$$

$$N_{2023} = 45 * 0,51 + 20 * 0,36 + 10 * 0,83 / 3 + 15 * 0,18 + 5 * 0,09 + 5 * 0,32 / 3 = 46$$

Таблиця 2.6 – Інтегральне значення Індексу фінансової стійкості АТ КБ «Приватбанк» згідно методики Кромонава впродовж 2019-2023 років

№ з/п	Показник	Вагове значення	Роки				
			2019	2020	2021	2022	2023
1.	K1	45%	0,81	0,74	0,67	0,54	0,51
2.	K2	20%	0,32	0,43	0,42	0,32	0,36
3.	K3	10%	0,90	0,89	0,82	0,86	0,83
4.	K4	15%	0,12	0,13	0,20	0,17	0,18
5.	K5	5%	0,13	0,12	0,09	0,11	0,09
6.	K6	5%	0,12	0,15	0,26	0,26	0,32
7.	Інтегральне значення		48,50	47,67	45,17	37,10	36,60

Джерело: складено автором на основі річних звітів АТ КБ «Приватбанк»

Таким чином, на основі оцінки фінансової стійкості, проведеної за методом Кромонава, можна зробити висновок, що АТ КБ «Приватбанк» демонструє належний рівень фінансової стійкості, підтверджуючи свою стабільність та надійність на ринку банківських послуг.

Загальний аналіз фінансових результатів АТ КБ «Приватбанк» впродовж 2019–2023 років дає позитивну оцінку.

Всі розглянуті показники знаходяться в межах допустимих норм, що підтверджує ефективність управління досліджуваною банківською установою.

Високі значення ключових коефіцієнтів свідчать як про загальну ефективність банківських операцій, так і про стабільність фінансової стійкості, що вказує на наявність успішної стратегії розвитку, яка забезпечує досягнення стабільних і позитивних фінансових результатів.

Таким чином, аналіз фінансових показників АТ КБ «Приватбанк» свідчить про високий рівень ефективності управління дохідністю та ліквідністю досліджуваної банківської установи, що забезпечує стабільність та надійність її діяльності на фінансовому ринку України.

РОЗДІЛ 3

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДОХІДНІСТЮ ТА ЛІКВІДНІСТЮ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

3.1. Застосування стратегії управління дохідністю та ліквідністю АТ КБ «Приватбанк» в контексті забезпечення його фінансової стійкості

За результатами аналізу окремих фінансових показників, що характеризують фінансовий стан АТ КБ «Приватбанк», в балансі банку враховані збитки минулих років. Отже, першочерговим завданням банку на цьому етапі, враховуючи вищезазначене та загальну важливість ліквідності та прибутковості для фінансової стабільності, є активізація зусиль щодо досягнення оптимального рівня ліквідності при заданому рівні платоспроможності.

Сучасні умови банківського бізнесу вимагають від керівництва банку розробки нових ефективних застосувань старих методів управління ліквідністю та прибутковістю. У той же час ми вважаємо, що воно має бути систематичним із застосуванням комплексного управління ліквідністю та прибутковістю, оскільки між ними існує дуже сильна кореляція.

Розробка стратегії - це тонка грань внутрішнього визначення банківських можливостей із зовнішніми впливами як факторами, що діють проти установи.

Адекватно сформульована та добре вибрана стратегія стає головним фактором успіху банку.

У сучасному трактуванні термін «стратегічний» слід усвідомлювати як «такий, що містить загальні базові установки для виконання певного завдання» [16, с. 767]. Саме в цьому значенні воно укладається в термінологію управління економічними процесами в цілому та конкретною банківською діяльністю зокрема.

Нині це державний банк АТ КБ «Приватбанк». І власник держава, визначає і, відповідно, затверджує стратегію банку.

Реалізацію стратегії контролюватиме незалежна наглядова рада банку у складі дев'яти осіб, поряд з якою втілюватимуть в життя вісім членів правління, а також 22 тис. співробітників банку.

Стратегія АТ КБ «Приватбанк» на п'ять років була узгоджена з Міністерством фінансів України в 2019 році.

Працює переважно для приватних клієнтів і малого бізнесу. «Приватбанк» має бути прибутковим. За цей період він має принести державі максимальний прибуток і компенсувати збитки від кредитів, наданих банком до націоналізації.

У нас є стратегія продати банк великим іноземним інвесторам. Отже, мета полягатиме в тому, щоб раніше проданий банк повернув гроші, вкладені з бюджету платників податків три роки тому, і додав прибуток державі.

Це, загалом, мета банку. Ми вважаємо, що було б корисно підготувати план контролю ліквідності та прибутковості банку в рамках спільної стратегії банку.

Стратегія управління ліквідністю та прибутковістю комерційного банку, на нашу думку, повинна бути виокремлена у вигляді документа, який би чітко показував основи управління банком для забезпечення відповідного рівня ліквідності та прибутковості. Управління ліквідністю та прибутковістю слід розглядати як процес виконання певної послідовності заходів і готових альтернатив рішень в умовах суттєвих зовнішніх або внутрішніх змін, які в кінцевому підсумку можуть забезпечити належний рівень ліквідності та отримати максимальний прибуток.

Скоригована структура повинна ефективно функціонувати під наглядом менеджера з точки зору ліквідності та прибутковості в рамках затвердженої стратегії. Зазвичай відповідальність за належне управління ліквідністю та прибутковістю несе комітет з управління активами та пасивами (КУАП) банку, а також казначейство банку.

Усі підрозділи банку мають працювати відповідно до розробленої стратегії, серед іншого, дотримуючись встановлених процедур та лімітів.

Визначення основних положень стратегії управління ліквідністю та прибутковістю комерційного банку. Управління ліквідністю – визначається як тактика та методи забезпечення належної суми ліквідних активів «на руках» у певний момент часу та за прийнятною ціною.

Управління ліквідністю визначається в короткостроковому та довгостроковому періодах, зокрема, у короткостроковому періоді воно пов'язане з управлінням грошовими потоками банку для виконання зобов'язань банку, а в довгостроковому - необхідністю мати оптимальний склад балансу з урахуванням ідеального поєднання ліквідності та прибутковості. Слід підкреслити, що на короткостроковому періоді проблема правильного прогнозування залишків депозитів до запитання стає актуальною, оскільки вони становлять основну частину залучених ресурсів, і є нібито найдешевшою формою ресурсів і водночас найбільш мінливою. У довгостроковій перспективі - фундаментальною метою стане створення диверсифікованого портфеля, достатньо передбачуваного та прийнятного за вартістю.

Управління ліквідністю вимагає від банку вжиття низки заходів, зокрема:

1. Визначення кількості необхідних ліквідних коштів;
2. Визначення джерел та методів управління ліквідністю;
3. Оптимізація обраних методів щодо мінімізації витрат та максимізації прибутку;

Однією зі стратегічних проблем, які банки повинні вирішити в управлінні ліквідністю, є те, як не мати ні дефіциту, ні надлишку ліквідних коштів, оскільки дефіцит означає ризик втрати банківської ліквідності та всіх наслідків, які з цього випливають, порушення нормативних вимог, штрафи, втрата платоспроможності, порушення фінансової стійкості, ймовірність банкрутства, а надлишок ліквідних коштів є необґрунтованим розподілом

банківських коштів і прямим фактором розмивання його майбутніх доходів. Тому для усунення або принаймні мінімізації небажаного ризику ліквідності, сутність якого була розкрита вище, кожен банк повинен підтримувати оптимальне співвідношення між ліквідними активами та рівнем прибутковості: набір елементарних прийомів, методів і заходів чітко прописано в стратегії управління ліквідністю та прибутковістю.

Управління прибутковістю передбачає максимізацію прибутку та ринкової вартості при підтримці оптимального рівня ліквідності. Таким чином, банк може досягти поставленого завдання лише шляхом систематичної уваги та суворого контролю за витратами на використані ресурси, розміщення цих ресурсів за ставками, які компенсують їх вартість, і процентною маржею, яка буде достатньою для підтримки та розвитку банку, та дотримання лімітних систем, які обмежують рівень ризиків, прийнятих банком.

Сукупність простих і уніфікованих дій керівництва банку, які в цілому забезпечують ефективне управління ліквідністю та прибутковістю банку.

Процес управління ліквідністю та прибутковістю починається з аналізу, оцінки, визначення потенційних шляхів зростання прибутковості та оптимального рівня ліквідності, який необхідно підтримувати. На основі аналізу фактичних даних і прогнозування будуються фінансові плани банку на майбутнє. Планові значення показників ліквідності та прибутковості банку також мають бути чітко зазначені в плані. Слід також згадати про проблеми операцій, що супроводжуються підвищенням рівня ризику. Плани, які є основою для стратегії управління ліквідністю та прибутковістю, не повинні суперечити загальновибраній стратегії банківської діяльності або бути надто суб'єктивними чи нереалістично оціненими. Отже, раціональне планування ліквідності має ґрунтуватися на:

- 1) Вимірюванні ліквідної позиції як накопиченою, так і придбаною ліквідністю;

2) Засновані на стрес-тестуванні плани попереджувального забезпечення ліквідності, в якому обсязі та в рамках якого виду непередбаченої події, і такі основи складаються на основі стрес-тестів;

3) Визначення лімітів резерву щодо відхилення ризику ліквідності.

Вимірювання ліквідної позиції банку. Точніше кажучи, існує низка методів визначення потреби в ліквідних коштах, зокрема такі:

1) Метод структурування коштів, який передбачає забезпечення того, щоб пропорція між сумою готівки, необхідної як резерв ліквідності, та запитами на позику покриватися ліквідними активами;

2) Метод коефіцієнтів, що визначається як розрахунок пропорції між обсягом активів і одночасно відповідним чином класифікованим пасивом;

3) Метод джерел і використання коштів передбачає оцінку накопичення ліквідних активів шляхом вивчення всіх надходжень і відтоків у кожному контракті та угоді, укладеній банком.

Розраховуючи вхідні та вихідні грошові потоки, позицію ліквідності банку (LPB) можна розрахувати за такою формулою:

$$\text{ЛПБ} = \text{К} + \text{Кк} + \text{ПК} - \text{ПБ} \quad (3.1)$$

де К – залишок коштів у касі;

Кк – залишок коштів на кореспондентському рахунку банку;

Пк – платежі клієнтів на користь банку за активними операціями;

ПБ – платежі банку за активними операціями.

Одним із показників, що показує стан ЛПБ, є розрив ліквідності або чиста ліквідна позиція банку, тобто різниця між загальними ліквідними коштами в банку та попитом на них, що забезпечує умови. Банк повинен буде залучити кошти в досить короткий термін у разі негативного розриву (дефіциту) ліквідності та перевести їх у дохідні активи у разі позитивного розриву (надлишку) ліквідності.

Аналіз фінансових показників, факторний аналіз, структурний аналіз джерел прибутку дають змогу оцінити рівень прибутковості системи банку.

Застосування цих методів забезпечить адекватний рівень аналітичної інформації щодо оцінки рівня прибутковості комерційного банку.

При оптимальній стратегії управління ліквідністю і прибутковістю пропонується використовувати метод аналізу беззбитковості. Пропонуємо створити метод основного планування конкретного прибутку і розглядати його як одне з основних напрямків управління прибутком банку.

Аналіз беззбитковості виробництва та продажу банківських продуктів можна розділити на дві основні гілки: перша - за участю в цьому процесі лише постійних і змінних доходів (витрат), а друга - більш загальна.

Аналіз беззбитковості повної банківської діяльності, що включає також доходи, що не стосуються безпосередньо операцій та процесу надання послуг (доходи та витрати майбутніх періодів, податок на прибуток, витрати чистого прибутку).

Отже, фінансова стабільність є найважливішою умовою діяльності банку. Це кістяк побудови банківської системи України в цілому.

З огляду на вище сказане, варто відзначити, що ідеальним слід назвати той банк, який прогресивно розвивається та демонструє позитивну динаміку з прийнятними ризиками та ефективністю.

Пропорційне зростання формує системно важливі частини, якими є капітал, рівень ліквідності, обсяг активів, фінансовий результат, тоді як провідні темпи зростання в перших двох можуть потенційно призвести до зростання фінансової стабільності банку.

Фінансова стійкість банку безпосередньо пов'язана з рівнем ризику та якістю управління активами та пасивами. Залежно від фінансового стану банку ідеальне рішення має бути обрано з агресивної, оборонної або помірної політики управління активами.

До основних умов фінансової стійкості сучасного банку можна віднести наступні.

Банк повинен мати достатній, але не надмірний розмір власного капіталу, при цьому дотримуватись балансу між структурою активів і пасивів

за термінами та сумами та підтримувати відповідний рівень прибутковості від своєї діяльності та підтримки.

Отже, забезпечення фінансової стабільності банку є дуже важливим для економічного розвитку вітчизняної економіки.

3.2. Розробка методики оцінювання ліквідності банківської установи

Триваюча фінансова криза та наявність воєнного стану обґрунтувала аргументи на користь удосконалення методологій, що використовуються для оцінки банківської ліквідності. Така необхідність насамперед виникає через непередбачувану ескалацію банківських ризиків на тлі істотних змін зовнішніх факторів середовища. Отже, доцільно, щоб сучасний фінансовий аналіз банківських операцій включав оцінку стану та ефективності системи управління ризиками банківської установи.

Рекомендації щодо встановлення комплексної оцінки ліквідності АТ КБ «Приватбанк» мають дотримуватись таких принципів:

- по-перше, основа оцінки ліквідності окремого банку має ґрунтуватися на сукупності показників, які охоплюють усі конкретні аспекти операційної діяльності банку;
- по-друге, оцінка ліквідності має виходити з необхідності як кількісного, так і якісного аналізу банку, зосереджуючись на динаміці розвитку, що зумовлює необхідність акценту на відносних показниках;
- по-третє, аналітичні зусилля, які досліджують регресійний зв'язок між ліквідністю та рівнями різних індикаторів, сприятимуть об'єктивному визначенню значущості кожного індикатора.

Розвиток систем діагностики та прогнозування кризових явищ у банківських установах швидко прогресує, але цей розвиток характеризується помітним браком прозорості та поінформованості громадськості.

Крім того, недостатній нагляд і контроль зі сторони наглядових і регулюючих органів значною мірою сприяє цій проблемі, що потенційно може призвести до підвищеного попиту з боку таких органів на ефективні моделі, здатні передбачити ймовірність банкрутства банківських установ [1].

Отже, діагностична оцінка АТ КБ «Приватбанк» повинна передбачати оцінку якості активів, достатності капіталу та стрес-тестування.

На нашу думку, дане діагностичне обстеження АТ КБ «Приватбанк» необхідно проводити в два етапи (рис. 3.1).

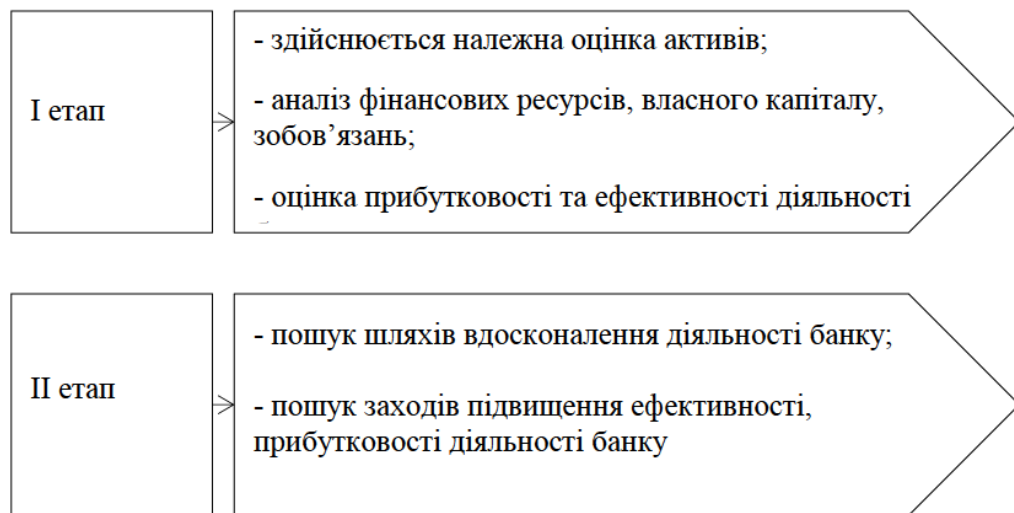

Рисунок 3.1 – Етапи оцінювання фінансового стану АТ КБ «Приватбанк»

Джерело: складено автором

На нашу думку, на початковому етапі діагностичної оцінки необхідно виконати наступні дії:

- оцінка якості активів, яка охоплює прийнятність застави, кредитний ризик і НКР;
- оцінка нерухомості та банківських інвестицій;
- екстраполяція результатів оцінки кредитної якості;
- оцінка достатності регулятивного та основного капіталу.

У фокусі діагностичного обстеження АТ КБ «Приватбанк» – бухгалтерська інформація, статистична звітність та додаткові дані банку, модифіковані з урахуванням результатів початкового етапу діагностичного

обстеження щодо оцінки якості активів (з урахуванням екстраполяції результати оцінки кредитної якості).

Вимоги та стандарти системи Базель III, встановлені у 2019 році, є обов'язковими для всіх країн Європейського Союзу.

Запровадження цих нових нормативних актів дозволяє банківським установам працювати ефективніше, забезпечуючи таким чином, щоб на банківському ринку України залишалися лише конкурентоспроможні банківські установи.

Вивчаючи методи, які застосовуються найбільшими банківськими установами в Європі для підвищення їхньої фінансової безпеки, намідоцільно визначити наступні ключові стратегії [10]:

- перегляд стратегії фінансової безпеки для узгодження як з фінансовим станом банківської установи, так і з переважаючими ринковими обставинами;

- залучення додаткових коштів;
- регулярна оцінка поточного рівня фінансової безпеки банку;
- підвищення процентних ставок;
- реструктуризація зобов'язань з метою продовження їх терміну дії;
- державна підтримка.

При розробці системного підходу до оцінки рівня фінансової безпеки АТ КБ «Приватбанк», вважаємо за доцільне, запропонувати врахувати як тактичні, так і стратегічні пріоритети розвитку (рис. 3.2).

Новітні заходи, запропоновані Базельським комітетом, передусім спрямовані на використання власних коштів шляхом створення «буферних» резервів. Коли ці додаткові резерви капіталу використовуються, зусилля банку щодо підтримки належного рівня фінансової безпеки будуть зосереджені на зменшенні виплат, що здійснюються у формі премій, а також на зменшенні розподілених дивідендів.

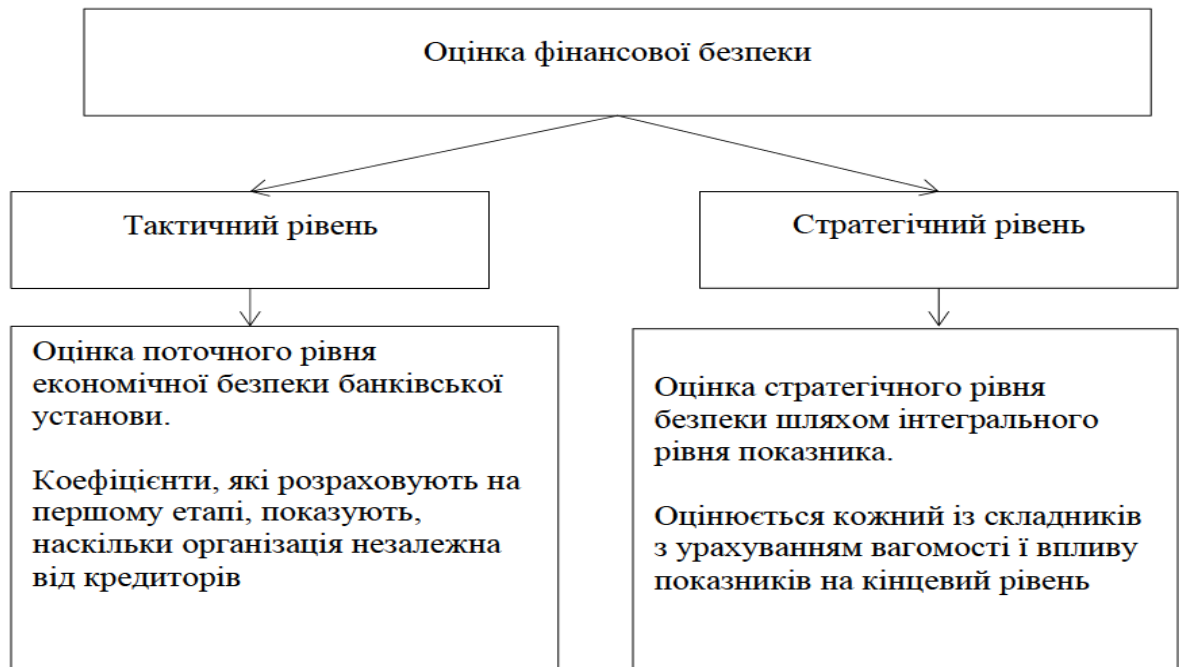

Рисунок 3.2 – Рівні оцінювання фінансової безпеки АТ КБ «Приватбанк»

Джерело: складено автором

Рекомендації Базельського комітету (табл. 3.1) спрямовані на підвищення надійності банківського сектору, зміцнення фінансової безпеки, зменшення економічних ризиків, а також усунення потенційних загроз і небезпек для фінансової системи.

Усі вжиті заходи сприяли стабілізації фінансування клієнтів.

Загалом специфіка банківської діяльності передбачає, що методичний підхід до оцінювання повинен бути максимально простим у використанні, дозволяти виконання без залучення додаткових консультантів чи фахівців, а також не вимагати значних капіталовкладень у програмне забезпечення.

Забезпечення належного рівня фінансової безпеки банківських установ є ключовою умовою для досягнення стабільної, ефективної та безкризової діяльності. Для цього система повинна виявляти потенційні проблеми у функціонуванні банку, оперативно усувати їх та контролювати ефективність запроваджених заходів.

Таблиця 3.1 – Заходи Базельського комітету з удосконалення механізму банківського контролю

Назва	Основна теза	Методи досягнення
Регулятивний капітал	Обсяг капіталу в банківській системі повинен бути збільшений для підвищення його стійкості до майбутніх епізодів економічного й фінансового потрясіння	Досягнення єдиного рівня й якості капіталу, більш високих, ніж наявні по Базелю I і Базелю II, і прийнятних для сприяння стабільності в банківському секторі на довгострокову перспективу. захисні модулі: – покриття ризиків; – підвищення якості, погодженості й прозорості найвищих форм капіталу I рівня для забезпечення рівноправної конкуренції; – управління різноманітними вимірниками (показниками) при оцінці ризиків
Ліквідність	Принципи ефективного управління ризиком ліквідності та контролю	Реалізація принципів, розробка оптимальних (еталонних) значень, інструментів і показників для використання послідовних, однорідних стандартів ліквідності для транснаціональних банків
Управління ризиками	Подолання недоліків в управлінні ризиками, виявленими в результаті кризи	Корпоративний устрій та управління ризиками банківської установи; – оцінка ризику позабалансових експозицій і сек'юритизації; – ефективне управління ризиками концентрації; – стимулювання управління ризиками та прибутком (у т. ч. винагороди працівників); – макропруденційний підхід до здійснення банківського нагляду
Прозорість	Ринкова дисципліна – встановлює низку необхідних вимог до розкриття інформації, які доповнюють дві інші основи Базеля II	Це дасть учасникам ринку змогу оцінити достатність капіталу банку на основі компонентів інформації про сферу застосування, капітал, експозиції ризику та процес оцінки ризиків. Розкриття інформації, пов'язаної із сек'юритизацією, торговельними операціями

Джерело: складено автором

Основними компонентами системи фінансової безпеки банків є три підсистеми:

- фінансова діагностика;
- фінансові важелі та методи забезпечення фінансової безпеки;
- контроль і аналіз результатів.

Вважаємо за доцільне, рекомендувати здійснити комплексну оцінку ліквідності АТ КБ «Приватбанк» на основі структурно-логічної схеми, наведеної на рисунку 3.3.

На наше переконання, поглиблене вивчення особливостей формування та оцінки поточного стану ліквідності є необхідним для визначення факторів, що знижують ефективність діяльності АТ КБ «Приватбанк».

Крім того, вважаємо, що запропонована схема має вирішальне значення для розробки стратегій вирішення цих проблем. Вважаємо, що процес оцінювання має включати такі компоненти:

- 1) встановлення визначення цілей і завдань оцінювання;
- 2) створення системи показників, які відображають ступінь досягнення мети та завдання;
- 3) формулювання алгоритму оцінювання;
- 4) визначення частоти та графіка оцінювання;
- 5) визначення методів збору важливої інформації та методів її аналізу, серед інших міркувань, дотримуючись фундаментальних принципів об'єктивності, всебічності, ефективності, періодичності та потенціалу вдосконалення.

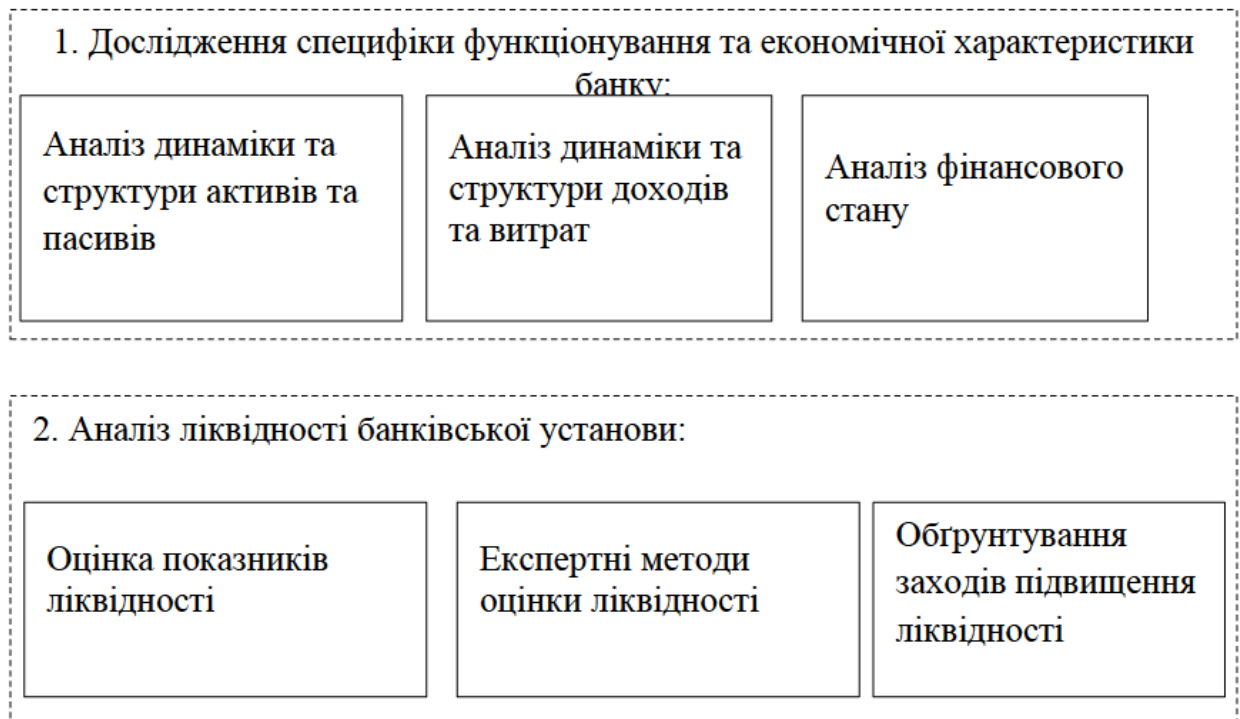

Рисунок 3.3 – Структурно-логічна схема проведення комплексного оцінювання ліквідності АТ КБ «Приватбанк»

Джерело: складено автором

Таким чином, ретельна оцінка ліквідності, заснована на наукових і практичних засадах, становить вирішальний етап в управлінні АТ КБ «Приватбанк» для пом'якшення несприятливих соціально-економічних наслідків, пов'язаних з потенційним ризиком банкрутства.

Створення ефективної системи оцінки ліквідності банку має бути невід'ємною частиною політики Національного банку України, яка спрямована на підвищення прозорості та зрозумілості банківської системи.

Вважаємо, що запропонована методологія класифікації методів аналізу ліквідності для АТ КБ «Приватбанк», як показано на рисунку 3.4, викладена з точки зору різних суб'єктів господарювання, зокрема основних стейкхолдерів.

Керівник банківської установи, на нашу думку, повинен проводити аналіз ліквідності за допомогою методів вертикального, горизонтального, порівняльного та факторного аналізу. Крім того, для оцінки ризику ліквідності використовуються додаткові методи, включаючи аналіз розриву ліквідності (аналіз розриву), метод ризику (VaR), а також стрес-тестування та бек-тестування.

Методи, які наводилися вище, є широко застосовними для вивчення різноманітних економічних явищ. Їх застосування при аналізі ліквідності банку обумовлено необхідністю дослідження структури та динаміки окремих показників, що дозволяє сформулювати загальні висновки щодо її стану. Хоча головна перевага цих методів полягає в їхній простоті, саме ця характеристика становить проблему, коли вони використовуються як єдиний підхід, оскільки це призводить до аналізу, якому бракує як точності, так і вичерпності.

Отже, методичний підхід, який було запропоновано для проведення оцінки ліквідності АТ КБ «Приватбанк», розроблений для запобігання виникненню серйозних криз шляхом забезпечення раннього сповіщення про несприятливі тенденції в його діяльності та вирішення будь-яких потенційних проблем у його поточному функціонуванні.

Рисунок 3.4 – Класифікація методів аналізу ліквідності банку

Джерело: складено автором

Такий підхід дає змогу ретельно оцінити стан ліквідності АТ КБ «Приватбанк» як на даний момент, так і в перспективі, тим самим надавши стейкхолдерам необхідну інформацію для прийняття зважених рішень щодо вибору ділових партнерів, та залучення додаткових інвестицій.

ВИСНОВКИ

Під час виконання кваліфікаційної роботи було проведено узагальнення теоретико-методологічних положень щодо управління прибутковістю та ліквідністю банків у зв'язку з підтриманням фінансової стійкості.

Проведено аналіз фінансової стійкості АТ КБ «Приватбанк», на основі якого запропоновано вдосконалення управління прибутковістю та ліквідністю з метою забезпечення фінансової стійкості.

У результаті дослідження зроблено наступні висновки: вивчення теоретико-методологічних засад управління прибутковістю виявило, що прибутковість комерційного банку є сукупним позитивним результатом його економічної, фінансової та комерційної діяльності. Отриманий банком дохід слугує для покриття всіх операційних витрат, у результаті чого формується прибуток, який, у свою чергу, впливає на рівень дивідендів, зростання капіталу, просування як активних, так і пасивних операцій.

Відповідно до сучасних концепцій вивчення прибутковості банку основними факторами, що впливають на його оцінку, є доходи та витрати. Основними умовами забезпечення прибутковості банку є оптимізація конфігурації доходів і витрат, встановлення мінімально допустимої маржі, аналіз тенденцій прибутковості кредитних операцій, планування оптимальної маржі прибутку для прогнозування цільової процентної ставки як для активних, так і для пасивних операцій.

Прибутковість банківського сектору залежить від збереження ліквідності, а також від управління та зниження банківських ризиків. Для оцінки загального рівня прибутковості порівнюють такі фактори як: дохід, активи, що приносять дохід, прибуток та рентабельність кожної гривні активів.

Встановлено, що для оцінки прибутковості банківської установи доречно використовувати декілька коефіцієнтів, змінюючи структуру своїх

активних операцій та регулюючи баланс між кредитною та інвестиційною діяльністю на користь тих, які приносять більший прибуток, банк може підвищити свою прибутковість. Крім того, вирішальну роль у цьому процесі відіграє управління короткостроковою заборгованістю та депозитними рахунками.

При дослідженні теоретико-методологічних основ управління ліквідністю в банку встановлено, що ліквідність є основною якісною ознакою діяльності банку, що відображає його надійність і здатність своєчасно виконувати свої зобов'язання. Ліквідність банку відповідно до його цільового призначення має не лише гарантувати своєчасне та повне виконання грошових зобов'язань, а й сприяти його зростанню шляхом нарощування обсягів операцій відповідно до стратегічного плану розвитку установи та переважаючого ринкового попиту на банківські послуги.

Управління ліквідністю банківської установи є фундаментальним аспектом загального управління банком.

Для оцінки ліквідності використовуються різні методи, які можна розділити на методи внутрішньої та зовнішньої оцінки. До них входить аналіз коефіцієнтів ліквідності балансу, аналіз грошових потоків, оцінка величини чистого вибуття зобов'язань банківської установи та оцінка змін у показниках платоспроможності банку.

Дослідивши теоретичні аспекти прибутковості та ліквідності банку, зроблено висновок, що ці фактори безпосередньо впливають на фінансову стійкість банку, яка являє собою якісну динамічну інтегральну характеристику та відображає здатність банку ефективно виконувати свої функції, сприяючи навмисному зростанню шляхом перерозподілу ресурсів та пом'якшення ризиків, одночасно витримуючи наслідки зовнішніх та внутрішніх впливів середовища.

Дослідження поточних системних підходів, що застосовуються як у внутрішньому, так і в міжнародному контекстах для оцінки фінансової стабільності банків, виявило значні розбіжності в елементах фінансової

стабільності, а також у показниках, що використовуються для проведення такого оцінювання.

Констатовано, що структуру показників мають формувати фактори, які впливають на фінансову стійкість банківської установи. Отже, основні компоненти оцінки охоплюють достатність капіталу, прибутковість, ліквідність та якість активів і зобов'язань.

Для підтримки фінансової стабільності банківські установи повинні впроваджувати передові методології, спрямовані на підвищення рівня капіталізації, покращення якості активів, фінансового менеджменту та оптимізацію управління активами та пасивами.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи обрано банківську установу АТ КБ «Приватбанк», який є найбільшою банківською установою в Україні, займаючи провідні позиції за всіма фінансовими показниками в банківському секторі.

Встановлено, що АТ КБ «Приватбанк» займає майже одну чверть банківської системи країни та є найбільшою, банківською організацією, яка обслуговує одну третину депозитів населення країни.

У межах кваліфікаційної роботи запропоновано стратегію управління ліквідністю та прибутковістю АТ КБ «ПриватБанк» як ключовий інструмент забезпечення фінансової стійкості банку.

В процесі вдосконалення управлінських підходів акцент зроблено на використанні методу аналізу беззбитковості. Цей метод рекомендовано впроваджувати для оптимізації процесу ціноутворення на банківські продукти та формування прибуткових цільових показників.

Метод беззбитковості запропоновано інтегрувати у процес стратегічного планування прибутку, розглядаючи його як один із центральних етапів управління фінансовими результатами банківської установи.

У кваліфікаційній роботі виділено два напрями аналізу:

- безбитковість виробництва та реалізації банківських продуктів, яка базується на врахуванні постійних і змінних доходів та витрат;
- загальна безбитковість банківської діяльності, що додатково охоплює доходи і витрати, які не пов'язані з основними операціями банку (нереалізаційні доходи і витрати, податки на прибуток тощо).

Запропоновані заходи спрямовані на забезпечення оптимального балансу між ліквідністю та прибутковістю банку, що дозволить знизити ризики незбалансованої ліквідності та відсоткових коливань.

Розроблено методичний підхід до оцінки ліквідності АТ КБ «ПриватБанк», який спрямований на раннє виявлення та усунення негативних тенденцій у діяльності банку. Цей підхід дозволяє комплексно оцінити рівень ліквідності як на поточний момент, так і в перспективі.

Таким чином, реалізація вищезазначеного підходу сприятиме прийняттю обґрунтованих рішень щодо залучення інвестицій, вибору бізнес-партнерів та забезпечення стабільної фінансової діяльності банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ангел Є. Інновації під час війни не на часі, але як без них відновити країну? URL: <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/innovatsiji-pid-chas-vijni-ne-na-chasi-ale-jak-bez-nikh-vidnoviti-krajinu.html>
2. Ареф'єва, О., Пілецька, С., Лістрова, М. Формування конкурентної стратегії підприємства в системі антикризового управління. Економіка та суспільство, (43). 2022. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-35>
3. Гелетій Ю. У Нацбанку не вбачають ризиків для ліквідності банківської системи / Укрінформ. 21.07.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubriceconomy/3533956-u-nacbanku-ne-vbacaut-rizikivdla-likvidnosti-bankivskoi-sistemi.html>
4. Голова НБУ Андрій Пишний: Досвід України – матеріал для підручників з антикризового управління і стимул для міжнародних структур / Лівий берег. 10.02.2023. URL: https://lb.ua/economics/2023/02/09/545347_golova_nbu_andriy_pishniy_dosvid.html
5. Грудзевич У. Ліквідність та прибутковість банківської системи України у воєнний час. Сучасна парадигма публічного управління: Збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції (10-12 листопада 2022р.) / За наук. ред. к.е.н., доцента Стасишина А.В. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2022. С. 712–717. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/Konferentsiia_Suchasna_paradyhma_2022.pdf
6. Грудзевич У., Дребот Н. Аналіз ліквідності та прибутковості банківської системи України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-75>
7. Данилишин Б. Високий рівень ліквідності банківської системи створює можливості для розвитку кредитування / Лівий берег. 01.03.2023. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/547532_visokiy_riven_likvidnosti.html#:~:text=60%20млрд%20грн.-

.Високий%20рівень%20ліквідності%20банківської%20системи%20створює%20можливості%20 для%20розвитку%20кредитування.-7-9%25»

8. Державної служби статистики України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Каленюк І. С., Унінець І. М. Екосистема смарт-економіки в глобальному середовищі. Стратегія економічного розвитку України. 2021. № 49. С. 5–20.

10. Колесник Я. В., Попов О. В. Аналіз ліквідності банківського сектору України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2018. Вип. 22. Ч. 2. С. 28–31. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/22_2_2018ua/9.pdf

11. Кредити надані Національним банком на строк більше 30 календарних днів. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/loans-over-30-days>

12. Лисенко О. Укрсіб, Універсал, Приват та інші: банки, які здивували своїми результатами за 2022 рік. URL: <https://minfin.com.ua/ua/deposits/articles/ukrsib-universal-privat-i-drugie-banki-kotorye-udivili-svoimi-rezultatami-za-2022-god/>

13. Лисьонкова Н. М., Єрмоленко О. А., Гармай І. Ю. Сутність та оцінка ліквідності банку. Приазовський економічний вісник. 2019. Вип. 5. С. 295–300. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-5-50>

14. Марченко О. В., Линьова В. Д. Аналіз підходів до визначення терміна «платоспроможність банку». Бізнес Інформ. 2020. № 5. С 56–61. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5- 56-61>

15. Мікуляк К. А., Кугляр А. А. Сучасний стан банківського кредитування в Україні. Modern Economics. 2023. № 38(2023). С. 84-89. URL:<https://modecon.mnau.edu.ua/the-current-state-of-bank/>

16. Нацбанк знову підвищив вимоги до резервів банків за коштами на рахунках фізосіб.

URL: https://biz.censor.net/news/3402539/natsbank_znovu_pidvyschyv_vymogy_do_rezerviv_bankiv_za_koshtamy_na_rahunkah_fizosib

17. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/> (дата звернення: 20.02.2024).

18. Офіційний банк АТ КБ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua/>

19. Офіційний сайт Національного банку України / Наглядова статистика URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>

20. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 1 квітня 2022 року № 2180-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text>

21. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Інструкція НБУ від 28.08.2001 № 368 із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>

22. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року м. Київ № 18 URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18

23. Путінцева Т. В. Сутність ліквідності комерційних банків. Вісник Університету банківської справи. 2019. № 2–3 С. 73–80. DOI: [https://doi.org/10.18371/2221-755x2-3\(35-36\)2019193937](https://doi.org/10.18371/2221-755x2-3(35-36)2019193937)

24. Рожкова К. Що втратив НБУ за часів Шевченка, стрес-тест для банків і що буде з гривнею / Незалежна асоціація банків України. 23.12.2022. URL: <https://nabu.ua/ua/katerina-rozhkova.html>

25. Скільки заробили українські банки за 2022 рік / Delo.ua. URL: <https://delo.ua/banks/skilki-zarobiliukrayinski-banki-za-2022-rik-410907/>

26. Шевченко К. Що робити з надлишковою ліквідністю банків / Лівий берег. 03.02.2023 р. URL: https://lb.ua/blog/kyrylo_shevchenko/544689_shcho_robity_z_nadlishkovoyu_likvidnistyu.html

27. Українці у 2022 році збільшили вклади у банках на 30%.
URL: <https://news.finance.ua/ua/ukrainci-u-2022-roci-zbil-shyly-vklady-u-bankah-na-3>

28. Черкасова, Марія Василівна. "Теоретичні засади стратегії та стратегічного управління у банківській сфері." Вісник соціально-економічних досліджень, 3–4 (78–79) (2021): 132–141.

29. Чуб О. В. Розвиток Інтернет-банкінгу в глобальному середовищі.
URL: <https://nbuv.gov.ua/>